

SEIZOENER

EURITMIE OP ONDER- EN BOVENBOUW Een vak dat kinderen in hun
wezen raakt | **BOVENBOUW IN BEWEGING** Rudolf Steiner College Rotterdam
eerste Seizoener-bovenbouw | **BEWEGEND REKENEN** Leren met je hele lijf

La Palma... met hart en ziel

La Palma, het groene 'Isla Bonita' van de Canarische Eilanden.

Meer dan 100 goed verzorgde vakantiehuizen aan de zonnige westkant van dit bijzonder mooie eiland met:

- landschappen vol contrasten
- uitbundige vegetatie
- onvergetelijke panorama's
- bergen en stranden
- bossen en vulkanen
- fantastische wandelroutes
- aangename temperaturen – ook in de winter
- kleurrijke dorpen en niet te vergeten:

een sprookjesbos, biologische boerderijen, natuurvoedingswinkels, sfeervolle restaurants en alles wat je nodig hebt wanneer je echt op vakantie wilt.

www.balans-lapalma.com

Balans Travel - Nieuwstraat 28a - NL-3273 AR Westmaas

info@balans-lapalma.com

ATELIER EN VERTELTHEATER
NIELS HOLGERSSON

ZOMERAVOND VERTELFESTIVAL 2007 Openluchttheater Oosterstreek

- 31 juli Ayli en de reis van de rendierjagers
04 aug Aan de stok met ridder Vlok
07 aug Michiel de Ruyter: Willen is Kunnen
09 aug Ellert en Brammert en andere streekverhalen
11 aug Opera Der Holzdieb (Marschner)
Operagezelschap Thrianta en
verteller Peter van Pagée

Reserveren: atelier@nielsholgersson.nl of 0561-432669

Oosterstreek 12
8388 ND Oosterstreek
0561 43 26 69
www.nielsholgersson.nl

Hoe Gubba ben jij?

Gubba is hét internet-platform voor duurzame producten. Van kleding tot reizen & van boeken tot uitgaan.

Gubba is nieuw, veelzijdig en betrokken. Je koopt er online alles dat past bij een duurzame levensstijl waarin genieten voorop staat.

Vraag nu de e-mail nieuwsbrief aan via info@gubba.nl. Zet je adresgegevens erbij, dan ontvang je een leuke attentie ter kennismaking!

Gubba is meer. Het is een plek om samen te komen. Om nieuwtjes uit te wisselen, tips te krijgen. Om verhalen te horen.

Gubba is Syrisch voor waterput. Dé plek waar mensen elkaar dagelijks ontmoeten. Ook onze Gubba is zo'n ontmoetingsplaats.

Gubba bundelt bewuste koopkracht, dus krijgt steeds meer invloed. Om de aarde leefbaar te houden en de mens te respecteren.

gubba

het nieuwe genieten

www.gubba.nl

Bewust-Zijn in Beweging

foto: Marcel Rekers

Is de zomer me in mijn bol geslagen of is dit 'gewoon' mijn persoonlijke ontwikkelingsweg, deze flow? Mijn hele denken is in beweging en mijn lijf piept en kraakt hard mee. Enige uitzinnigheid kan ik onmogelijk verbloemen. Eindelijk ben ik begonnen met Chineng Qigong-lessen. Dit voelt weldadig en helend. Ik merk dat ik er innerlijk ook sterk door bewogen word. En als ik vervolgens een oefening Van Steiner onder ogen krijg over beweeglijk denken, raak ik helemaal op dreef.

In het kort komt het hierop neer dat je een bepaalde periode werkelijk de tijd neemt om de dingen in je leven zo te bekijken alsof je met je denken, je gedachten in die dingen zit. Dit heeft alles te maken met bewust-zijn. En als dat je gelukt is, zul je merken hoe je de juiste invallen op het juiste moment krijgt. Oh, wat heerlijk lijkt me dat. Dat ga ik doen op mijn eigenzinnige manier. Aan de IJssel vind ik hiervoor mijn draai. Keer op keer werp ik geconcentreerd de diabolo van mijn kinderen tot hemelse hoogten, om al wervelend en dirigerend weer terug te komen in mijn centrum. Hoe naadloos sluit het verhaal van Jet Nijhuis aan bij mijn net opgedane ervaringen. Waarom bewegend rekenen? Lichamelijk bewegen wordt langzaam omgezet in het bewegen van je gemoed. Je ziel wordt vervuld met verbazing en ontroering. Dat is een harmonische basis voor de rest van je leven!

Hoe intens voelbaar beleef ik het verhaal van Jesse Passenier, een oud-vrijescholier die zijn passies voor de bewegingskunst Cheng Hsin en het drummen helder uiteenzet. Jezelf waarnemen, verantwoording nemen voor je eigen gedrag, gevoelens en gedachten; het denken beweegt zich in de dingen.

En hoe bijzonder is het ook dat met dit nummer het Rudolf Steiner College, bovenbouw uit Rotterdam, is ingestapt in de Seizoener. Met recht doen ze trots verslag van hun ambachtelijke stroom. Leren vanuit doen in plaats vanuit denken. Hé, is dit alles nou niet precies waarom mijn kinderen op de vrijeschool zitten? Omdat het om veel meer gaat dan zichtbare gewaarwordingen en logische argumenten. Uitgaande van het wezen der dingen leer je zelf denken om je blik te verruimen en je ziel te activeren.

Ik geef er vormkracht aan door mijn loopje naar de IJssel erin te houden en daar bewust in beweging te zijn. Geen enkele gedachte vraagt dan nog om aandacht...

MARGREET TJALSMa

COLOFON

Versijning

4 keer per schooljaar

Administratie

Lijsterstraat 5, 4005 EE Tiel

t 0344 611147

e info@seizoener.nl

w www.seizoener.nl

Uitgever

Fabrica Media

Bladmanagement

Yvonne van Holsteijn

Redactie

Yvonne van Holsteijn, Diana Rozendaal,
Margreet Tjalsma en Ton Werinussa

Eindredactie

Calista van Amerongen, Yvonne van
Holsteijn en Diana Rozendaal

Vaste medewerkers

Calista van Amerongen, Jos Dries,
Diny Kiers, Jurianna Matter, Marielle
Schuurman, Marcel Rekers, Margreet
Tjalsma en Guus Werinussa

Aan dit nummer hebben meegewerkt

Peter Bakker, Mano Dijkman, Philip
Driessen, Petra van Empelen, Thijs
Lenders, Jet Nijhuis, Diana Rozendaal en
Juil van der Stok

Vormgeving, Lay-out en Prepress

Ton Werinussa

Druk / Digiprint

Meerpaal - Grafimedia, Tiel

Cover

Viltkunst: Jurianna Matter

Advertenties

Ton Werinussa

e ton@seizoener.nl

t 0344 611147

m 0628 776223

© 2007 Seizoener, Tiel.

Geen overname zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.

IN DIT NUMMER:

6. Bewegend rekenen

Leren met je hele lijf

10. Kind en beweging

Interview met Susan van Kempen,
psychomotorisch kindertherapeut

14. Oud-vrijescholier

De beweeglijkheid van Jesse Passenier

18. Euritmie op onder- en bovenbouw

Een vak dat kinderen in hun wezen raakt

22. Nederland in Zomerstand

Zomervakantie-uitjes

25 t/m 44

Het regionaal katern, hart van de Seizoener

Uit de school, de klassen, de leer-
stof. Kortom, de eigen schoolkrant.

45. Traktatie

Appelcake met grasmannetjes

46. Seizoener Shopping

Zomer!

48. Zomerbespiegelingen

Meer vakantiebewustzijn

53. Bovenbouw in beweging

Rudolf Steiner College Rotterdam trots
op Ambachtelijke Stroom

57. Met opgepoetste bril

Column Jos Dries, arts

58. Samenspel door speelfoestel

Uniek speelfoestel Bernhard Lievegoed School Maastricht

60. De vrijeschool en later...

Invloed van de vrijeschool op de verdere (studie)loopbaan

62. Zomerknutsels

Van Diny Kiers

64. Boekbesprekingen

Door Margreet Tjalsma

66. De juiste snelheid

Column wereldreizigers

De SEIZOENER is...

een tijdschrift dat bijdraagt aan een eigentijdse presentatie en uitstraling van vrijescholen, zowel onder- als bovenbouw. De inhoud wordt vóór en deels door de scholen zelf gemaakt. Zo wil de Seizoener een uitingsvorm zijn voor wat er in en rondom de scholen leeft. Daarnaast biedt de Seizoener ruimte aan zinvolle, inspirerende artikelen, gerelateerd aan de antroposofie en het opgroeiende kind in het bijzonder.

De Seizoener bestaat uit een algemeen deel van 48 pagina's, dat voor iedere deelnemende school hetzelfde is. Dit deel wordt ingevuld door een overkoepelende redactie, gevormd door (oud-)vrijeschoolouders uit heel Nederland. Het algemene deel is gericht op ouders van kinderen op de vrijeschool. De middelste 20 pagina's worden ingevuld door de deelnemende scholen zelf (de eigen schoolkrant). Iedere school kan dat geheel naar eigen inzicht doen. Een deelnemende school levert alleen tekst en beeld aan. De lay-out van deze 20 pagina's wordt geheel verzorgd door de vormgevers van de Seizoener. Het beeldmerk van de school wordt op de fullcolor cover van de Seizoener meegedrukt. Op deze wijze krijgt iedere participerende school zijn eigen unieke schooltijdschrift.

Voor scholen die mee willen doen heeft de Seizoener een op maat gesneden hulp- en adviestraject uitgezet. Lokale redacties worden daarmee ondersteund in hun redactionele werkzaamheden.

Dit zomernummer verschijnt de Seizoener met 13 deelnemende scholen:

- Almere Vrijeschool Raphaël
- Bussum Vrijesschool Michael
- Doetinchem Vrijeschool De Kleine Prins Prins
- Heerlen Vrijeschool Heerlen
- Hoorn Westfriesche Vrije School Parcival
- Maastricht Bernard Lievegoed School
- Meppel Vrijeschool Meppel
- Oud-Beijerland Vrijeschool Hoeksche Waard
- Rotterdam Rudolf Steinerschool
- Rotterdam Rudolf Steiner College (bovenbouw)
- Tiel Johannesschool Vrijeschool Tiel
- Wageningen Vrijeschool De Zwaneridder
- Zeist Zeister Vrijeschool

Scholen die meer willen weten over deelname in de Seizoener kunnen contact opnemen met:

Ton Werinussa, info@seizoener.nl, telefoon 0344-611147.

De Seizoener is ook los verkrijgbaar voor belangstellenden die niet direct aan een deelnemende school verbonden zijn. Meer informatie over de abonentenservice is te vinden op: www.seizoener.nl.

Bewegend rekenen

Tot aan de deur van de slager

Op welke school zit jij? Op de vrijeschool? O, dat is die school waar ze rekenen met hun tenen en waar ze de tafels onthouden met hun knieën? Apart ja, bijzonder!

Ik zat met mijn eerste vrijeschoolklasje op de bovenverdieping van een reguliere school. We waren druk aan het rekenen toen de deur werd opengerukt. Daar stond de directeur in de deuropening. “Wat zijn jullie in godsnaam aan het doen? Wat een herrie maken jullie. Ik zit in het lokaal hier precies onder en ik kan mezelf niet verstaan.”

“Mijnheer, we zijn aan het rekenen”, zei ik bedremmeld. Hij keek verbaasd rond. De tafeltjes stonden aan de kant. De kinderen renden opgetogen van de kast naar het bord en weer terug.

“Rekenen?” “Ja, we leren tellen.” Hoofdschuddend vertrok hij. Ik zag hem denken: Wat is dit nu weer? Ongeordende bende!

Ik ging verder: “Het lokaal is de hei. Jullie zijn schaapjes en staan in een rij naast elkaar bij de kast. Iedereen neemt een ruime plek om te staan. Floris is herder. Kijk Floris, hier is je herdersstaf en hier is je hoed. Jij roept hoeveel schaapjes er naar de overkant van de hei gaan. Naar het bord”. Het duurt even voor iedereen een plekje heeft. Floris roept: “9”. De kinderen beginnen te tellen. Sommigen rennen alvast. Anderen staan geduldig te wachten. Horen zij er ook bij? De overgebleven schapen tellen samen met de herder of het aantal aan de overkant klopt. Nee, er moet er nog eentje bij. Drie kinderen rennen tegelijk weg. O, nee, twee teveel. Wie blijft, wie gaat?

Hoe leert een kind?

Kinderen leren in de eerste drie jaren van hun leven het allermeest. Ze leren hun hoofdje optillen, zitten, staan en lopen. Het is een indrukwekkend gebeuren. Er komt geen meester of juf aan te pas.

In het tweede levensjaar leren ze spreken. Eerst oefenen ze alle klanken van ‘aijaai’ tot ‘prrr’ en daarna krijgen de klanken betekenis.

In het derde jaar komt het begrijpen tot bloei.

Samenhangen en oorzaken verschijnen als een licht in de kinderziel.

Deze trits: lopen, spreken, denken is de grondwet van het leren. Het zijn varianten en metamorfoses van beweging die na elkaar verschijnen. Het kleine kind brabbelt: ‘aijaijai’, ‘prrr’, ‘bububuh’. Deze klanken zijn vooroefeningen van het strottenhoofd. De eerste woordjes, bijvoorbeeld ‘mama’ en ‘bah’ zijn ook klanken, maar hebben nu een gevoelsbetekenis. ‘Mama’ betekent het gevoel van veiligheid, troost; ‘bah’ betekent een koud gevoel, of een donker gevoel, angst, of een gevoel van leegte.

Het bewegen begint bij het lichaam, dan trekt het naar binnen en verbindt het gevoel aan de klank in het spreken om ten slotte met een zeer verfijnde beweging het denken mogelijk te maken. Deze natuurlijke ontwikkeling, van het lichamenlijk bewegen naar de gevoelsbeweging en ten slotte naar de denkbeweging is de didactische grondslag van het vrijeschoolonderwijs. Dit patroon zien we ook nog eens in het groot terug, in de 7-jaarsfasen. In de leeftijd van 0-7

jaar ligt het accent op het lichamenlijk bewegen, in de leeftijd van 7-14 jaar ontplooit zich het gevoelsleven en in de derde 7-jaarsfase wordt het denken een instrument. In dit artikel wil ik laten zien hoe deze bewegingstrits in het rekenen zichtbaar wordt.

Getallengymnastiek

Rekenen is werken met hoeveelheden. Als volwassenen weten we wat dat is. We tellen op, trekken af, vermenigvuldigen en delen, om maar eens de vier belangrijkste rekenbewerkingen te noemen. Voor een lagere schoolkind is rekenen beleven. En beleven doe je met je gevoel. Het optellen begint bij jezelf en je voelt dat je de ruimte in gaat, steeds verder bij je zelf vandaan. Het ontelbare ligt achter de sterren, ver voor je uit. De vermenigvuldigingen gaan met sprongen bij je vandaan. Met hazensprongetjes of met zevenmijlslarzen springt de keersom uit je weg. Bij het aftrekken komen de getallen weer naar je toe en bij het delen staan ze plotsklaps weer dichtbij. Bij 108:12 is daar opeens die oude vertrouwde 9, de buurman, die maar een paar huizen bij je vandaan woont.

De getallen tot 12 zijn je vrienden met allemaal een ander karakter. Laatst had ik daar een gesprek over met een meisje van twaalf. Ze komt bij me om te leren rekenen. “Weet je”, zei ze, “1 is eigenlijk meer dan alles”. “O ja, vertel es”. “Kijk, er is maar 1 Marinda van der Heijden, zoals ik. Daar zijn er geen 2 van. En dan heb je wel 2 mensen bijvoorbeeld, maar je kunt geen mensen bij elkaar optellen. Want 2 mensen zijn toch verschillend. En verschillende dingen kun je niet bij elkaar optellen. En dat is met alles zo.” Kan zij nou niet abstraheren of begrijpt zij het karakter van het getal 1?!

Lichamenlijke motoriek

Bewegen doe je als kind eerst heel groot. Je armen beweeg je vanuit je schouder, je elleboog en je benen vanuit je heupen, je knieën. Eerst kun je je bewegingen helemaal niet sturen. Maar de bewegingen worden hoe langer hoe gericht en kleiner. Ten slotte kan een kind met zijn vingertopjes zijn hand sturen en zijn voeten precies neerzetten waar en wanneer hij wil. Het lichaam is tot instrument geworden.

Rekenen is bewegen langs de getallenlijn. Vooruit bij optellen en vermenigvuldigen, achteruit bij aftrekken en delen. Het is getallengymnastiek. En rekenen leren doe je dan ook, net als bij gymnastiek, met je hele lijf. Je loopt vooruit, achteruit, je springt, hinkelt, klapt, stamp. Je loopt de tafel van drie. 1-2-3, kort-kort-lang. Je gooit de bal van je linker naar je rechterhand, over je linkerschouder, vangt de bal op met beide handen op je rug en terug naar voren, terwijl je telt 1-2-3-4. Dit herhaal je. Probeer het maar eens en je hebt de tafel van 4. Het is een hele oefening om precies op het juiste moment je voet neer te zetten, te stampen of met je handen te klappen.

Gevoelsmatige, ritmische motoriek

Deze lichaamsbewegingen zijn een onmisbare voorloper van heel andere bewegingen: innerlijke bewegingen. Het gevoel is de eerste innerlijke beweging. We spreken wel van gemoedsbeweging. “Dit ontroert mij”, zeggen we. Of: “Dit raakt me”. Uitdrukkingen die innerlijke beweging laten zien. Het gevoel is net als het water, het beweegt constant. Een kind kan geroerd worden als hij ziet hoe prachtig de tafel van 7 in elkaar zit... Zet even de uitkomsten van de tafel van 7 onder elkaar en begin met 00, 07, 14, 21, enzovoorts. Lees nu de eenheden van onderen naar boven. Wie ziet wat? Hoezo, de tafel van 3.

Lees nu de tientallen van boven naar beneden...

0-0-1, 2-2-3, 4-4-5, 6

7-7-8, 9-9-10, 11-11-12, 13

Wat een schoonheid. Innerlijk dein ik mee op de geheime dans die deze reeks uitvoert.

Maar evenzo kan ik als kind genieten van reeksen als: $6+7=13$, $16+7=23$, $26+7=33$, enzovoorts. Dit ritme kan ik als kind het beste beleven als ik de rij ga lopen en samen

met de klas krachtig spreek. Al hoor ik maar twee van deze sommen, dan kan ik vol vertrouwen doorgaan. Ik weet wat er komt. Ik begrijp het nog niet, maar ik ervaar dat het klopt.

De motoriek van het denken

Ook het omzetten van een gewone breuk in een decimale, is bewegen. Nee, het is geen bewegen meer met het hele lijf zoals bij het lopen en springen of bewegen met de handen om de kastanjes te verplaatsen. Het is ook geen gevoelsmatig bewegen, zoals bij het ervaren van de schoonheid van de getallenreeksen. Het is een bewegen van het denken. Het is nu de kunst om de som te ‘vatten’ of de bewerkingen te ‘be-grijpen’. Het is een abstract gebeuren geworden waaruit het voorbeeld uit de werkelijkheid zelfs is weggevallen. Kan ik de gedachtegang volgen? Kan ik mijn gedachten op een rijtje zetten?

Waarom bewegend rekenen?

Rekenen is bewegen en ik beweeg mee. Ik doe. Eerst van buiten met mijn hele lijf, dan hoe langer hoe meer van binnen, met mijn gevoel en ten slotte met mijn denken. Het is zelfs zo, dat de bewegingen in het denken afhankelijk zijn van de bewegingen in het gemoed en die weer van de bewegingen van het hele lichaam. Dit proces is een beweging van buiten naar binnen.

In de lagereschooltijd wordt gaandeweg het lichamelijke bewegen omgezet in het bewegen van het gemoed. De schoonheid in de getallenreeksen wordt diep beleefd. Er ontstaat eerbied voor al de geheimen van de getallenwereld. Er ontstaat vertrouwen. Vertrouwen in de wetmatigheden van de getallen wekt een breed vertrouwen in het leven, in jezelf. Je voelt dat je zelf ook deel bent van zo’n eindeloze reeks. Je vindt je plek. Met deze verbazing en verwondering wordt je ziel gevuld. Dat is een goede basis voor je leven.

Bij de gemoedsbewegingen wordt in de basisschool lang stilgestaan, want de periode van 7 tot 14 jaar is bij uitstek de fase waarin het gevoel zich ontplooit.

In de leeftijd van 14-21 gaat de jonge mens zelfstandig denken. Dat is dan ook de fase om het abstracte begripsvermogen te trainen.

In de vrijeschool klinkt vaak de bezorgde vraag van de ouders: leert mijn kind wel genoeg? En daar wordt dan mee bedoeld: kent hij de tafels uit zijn hoofd, kan hij werken met procenten, snapt hij de redactiesommen? Aan het einde van de zesde klas wacht immers de toets...

En terecht: ouders willen voor hun kind het beste vervolgonderwijs. De vrijescholen lopen naar mijn mening het gevaar daarom steeds vroeger te beginnen met het denkend rekenen. Daar maak ik me zorgen om. Wanneer men te vroeg begint met het denkend rekenen wordt er te weinig tijd besteed aan het bewegend en ritmisch rekenen. Het lichaam en het gevoelsleven rijpen en vormen dan niet optimaal uit, waardoor ook het denken niet tot maximale

kracht kan uitgroeien. Mijn vraag is: bewegen de kinderen wel genoeg bij het rekenen? Worden ze voldoende enthousiast voor de ritmen van de getallenreeksen? Raken ze met hun hart geïnteresseerd? Krijgen ze tijd om zelf alle wetmatigheden tot in hun lijf te voelen? Ik begrijp het dilemma. Enerzijds de eis van het huidige onderwijs, anderzijds de vraag van de natuurlijke ontwikkeling van het kind. Vrijescholen, laat zien dat het gaat om de vorming van de hele mens. Daartoe is het bewegend rekenen een krachtig middel.

Tot aan de deur van de slager

Ik ben met mijn kinderen in de vierde klas beland en we gaan meten. "Je kunt meten met je voeten. Dat heet een voet. Meet maar eens de afstand van hier tot daar. Je kunt meten met je arm. Van je elleboog tot aan je pink. Dat heet een el." "Ja, juf, maar dat is niet eerlijk. Iedereen heeft een andere maat." "Nou goed, dan maken we een standaard maat. Een meter." Iedereen heeft zijn eigen meter op een papier afgepast. De bordlat is de standaard. "Hoe lang zou een draad zijn van 10 meter, een decameter?" Iedereen krijgt een bol wol en meet een decameter af. Het lokaal blijkt langer te zijn dan een decameter. We passen ook een hectometer af. Zelfs het schoolplein is te klein om de hectometer uit te zetten. Hoe lang zou een kilometer wel zijn. Wel 10 hectometer. Waar zou je uitkomen als je begint te meten bij de schooldeur en je gaat de straat op? Geen idee. Ga maar doen. In groepjes gaan de kinderen fanatiek aan het werk. Tjonge, vanaf de schooldeur tot aan de deur van de slagerswinkel is precies 1 kilometer. Het duurt wel een hele maand om al die maten af te tasten en na te voelen. Maar het gevoel voor afstand en verhoudingen zal het kind nooit meer vergeten. Hij heeft het niet alleen begrepen, hij heeft het ervaren. Met zijn hele lijf, met zijn hele gevoel. Nu kan hij wetend de hele rij lopen, van millimeter tot kilometer en weer terug. Als hij wat verder is gegroeid, op elf-, twaalfjarige leeftijd, kan hij begrijpen dat je kunt schuiven met komma's en nullen om de maten te weten. Maar nu timmert hij eerst met veel voldoening het meegebrachte stokje in de grond bij de deur van de slager.

TEKST: JET NIJHUIS

FOTOGRAFIE: MARCEL REKERS

Susan van Kempen, psychomotorisch kindertherapeut en ouderbegeleider

In de beweging komt de levensstroom weer vrij

Ik ben in een deken gerold. Lekker strak, als een cocon. De therapeute sleurt me aan het voeteneinde van de behandeltafel de ruimte rond. Een heerlijk gevoel. Ik maak kennis met het werk van Susan van Kempen, in haar praktijk Kind en Beweging.

De vrouw die ik in haar Nijmeegse praktijk interview is geen onbekende voor de Seizoener. Ze heeft zelf al heel wat geschreven. Recentelijk bijvoorbeeld over de scheppende kracht van water, over de jaarfeesten ('Bewegen door het jaar heen') en over de lichaamsgerichte zintuigen. In haar bewegingswerk richt ze zich sterk op de zogeheten 'onderste zintuigen': tastzin, levenszin, bewegingszin en evenwichtszin. Deze zintuigen zijn cruciaal in het contact met onszelf en ons eigen lichaam. Geen wonder dat deze zintuigen zo'n belangrijke rol spelen in haar therapeutisch werk. Want de kinderen die bij haar komen zijn om een of andere reden vastgelopen en het contact met zichzelf of met hun eigen lichaam kwijtgeraakt. Susan probeert die relatie te herstellen, maar soms ook is het 'leren leven met' het hoogst haalbare.

Leren doe je met je lijf

In de tijd van de pedagogische academie, de zeventiger jaren, wordt bij Susan al de liefde voor spel en beweging bij kinderen geboren. Wonderlijk genoeg valt dat samen met de ken-

Susan van Kempen in haar praktijkruimte

nismaking met de vrijeschool, die in Nijmegen net haar deuren heeft geopend. Leren met je lijf, met hoofd, hart en handen is op deze school het uitgangspunt. Voor hun gevoel vallen ze met de neus in de boter: cursussen, workshops en lezingen waarin de ziel van het kind het centrale thema is. In datzelfde jaar werken ze aan hun afstudeerthema: spel en beweging bij kinderen. De scriptie krijgt de titel: 'Vanuit de waarneming'. Door deze scriptie komen ze in aanraking met Friedrich Schiller: Brieven over de esthetische opvoeding. Hierin beschrijft hij drie wezenlijke krachten van de mens: Spieltrieb, Formtrieb en Sachtrieb. Vooral door de 'speelkracht' voelen zij zich aangetrokken. Voor Schiller is de mens pas vrij als hij speelt. Aan spel gaat beweging vooraf. Je zou ook kunnen zeggen: bewegen is leren. En leren doe je met je lijf. Iets wat je alleen met je hoofd weet, wordt niet van jou.

Van alle kanten

Omdat Susan zelf uit het onderwijs komt en nog een dag in de week op vrijeschool Meander werkt, liggen verwijzingen vanuit het onderwijs voor de hand. Zowel van vrijescholen als van reguliere scholen. Daarnaast verwijzen huisartsen door en soms komt er een verwijzing via een ambulante begeleider van het Regionale Expertise Centrum. Maar ouders vinden ook zelf de weg naar haar praktijk.

De reden voor een aanmelding is altijd dat een kind niet lekker in zijn vel zit en dat de ontwikkeling stagneert of vastloopt. De oorzaken daarvoor kunnen heel divers zijn, zoals ASS (Autisme Spectrum Stoornis), ADHD, een scoliose (verkromming van de wervelkolom) of een spierziekte. Het kan ook een heftige gebeurtenis of trauma in het leven van het kind zijn. Het aantal kinderen met een ASS-probleem neemt maatschappelijk gezien enorm toe en dus ook in de praktijk van Susan.

Voorzichtig de ruimte in

"Ik begin altijd met een hindernisbaan, dan kan ik al veel aan het kind waarnemen. Na het onderzoek, begin ik waar het kind ook is. Is het kind verlegen en durft het de ruimte niet in, dan starten we bijvoorbeeld aan de tafel. Dat kan (vorm)tekenen zijn, of een spelletje. Belangrijk is dat een kind zich veilig kan voelen. Vanuit die veiligheid kan het proces worden opgebouwd.

Ik denk bijvoorbeeld aan een kind van 13 met het syndroom van Asperger. Die hielp me met de hindernisbaan en bouwde de ruimte zo dicht dat het niet meer bang hoefde te zijn voor de open plekken. Voor zo'n kind is het belangrijk dat je kleine stapjes zet, geleidelijk de ruimte in gaat, totdat het kind de ruimte aankan. Soms gebruik ik ook kamerschermen waarmee ik de ruimte gevoelsmatig kleiner kan maken."

Iets wat je alleen met je hoofd weet, wordt niet van jou

Alleen of samen

Susan deelt de praktijk met een collega kunstzinnige therapeut. Ieder werkt een deel van de week als zelfstandig therapeut. Samen overleggen ze over de kinderen die zij behandelen. Overleggen is heel belangrijk. Zeker als er kinderen aangemeld worden met een 'zware' problematiek zoals een psychose of een eetstoornis. "Dan moet je zo eerlijk zijn om te zeggen dat die problematiek te zwaar is voor onze praktijk. Het kan dan wel zijn dat ik een deelaspect behandel, om de algehele behandeling te ondersteunen. De hoofdverantwoordelijkheid ligt dan niet bij mij."

Susan vertelt hoe ze eens werkte met een psychotisch kind: "Het was belangrijk dat er een plekje was waar zij zich lekker kon voelen. Ze hield heel erg van bewegen. Daar voelde ze zich goed bij. De gymles was favoriet op school. Dus hebben we in de praktijk veel hindernisbanen gemaakt. Binnen die banen ontdekte zij dat ze toch iets kon, geen nul was. Intussen, al bewegend, bracht ik structuur aan. Om de angst onder controle te houden, gebeurde alles volgens een vast patroon. Eerst volgde ik, benoemde ik wat we deden, dat was veilig. Geleidelijk aan wisselden we van beurt. Dan ging ik voorop en volgde zij. Zo bracht ik voorzichtig beweging in de kramp, breidde de bewegingspatronen uit en durfde zij haar wereld van vaste patronen en structuren te vergroten."

Leerproblemen

Ook komen er kinderen in de praktijk die sociaal of emotio-

neel zijn vastgelopen, bijvoorbeeld door een leerprobleem als dyslexie. "Ik heb met een kind gewerkt dat naar groep 3 moest gaan, maar vastliep in het leren lezen. Dat kind moest groep 3 overdoen en raakte al haar vriendjes kwijt. Dat greep zo diep in bij haar, dat ze dood wilde." Met dit kind heeft Susan gewerkt aan zelfvertrouwen, maar óók aan de taalproblemen zelf, door te gaan multi-tasken. "Je legt dan matten van verschillende kleuren uit in de ruimte. Dan koppel je aan elke kleur een beweging en leg je een route uit waarbij je eerst alleen dingen met je benen moet doen. Vervolgens voeg je een kleur toe en betrek je de mond erbij: je doet bijvoorbeeld een kruissprong en zegt 'rood'. Nog een volgende stap is dan: iets doen met je benen, iets zeggen met je mond en stuiteren met een bal. Als een kind dat allemaal kan schakelen, dan is het brein intact. De oefeningen met de matten helpen een kind bovendien om 'codes' te leren lezen. Tegelijkertijd haal je de druk af van het lezen van woorden. Op dit moment ben ik met dat meisje een verhaal aan het schrijven over wat zij heeft meegemaakt, wat heel diep zat. We zijn de problemen via de talige weg aan het genezen."

Via ouders werken

Problemen kunnen ook van buitenaf ontstaan, bijvoorbeeld door een ongeluk, een scheiding, ziekte of het overlijden van een dierbare. "Soms komen ouders omdat ze geen idee hebben wat er aan de hand is. Dan wil het kind bijvoorbeeld van de ene op de andere dag niet meer naar school."

Dan moeten we eerst helder krijgen wat het probleem is. Eerst spreek ik dan met de ouders om te onderzoeken of we een vinger kunnen krijgen achter wat er aan de hand is. Stel dat het kind niet bij mij in de praktijk op zijn plaats is met een specifiek probleem, dan hoeft het niet van de ene naar de andere therapeut te gaan, maar komt het meteen op het juiste adres terecht. Dat is het fijne van met ouders werken. Dan hoef je het kind niet te belasten en voorkom je dat het gaat denken dat er iets niet goed is met hem of haar. Ik werk ook met ouders wanneer deze een specifieke opvoedingsvraag hebben. Ook dan komt het kind niet perse in de praktijk. In het werken met ouders gaat het erom dat ouders handvatten krijgen voor de opvoeding van hun kind, of inzicht krijgen in wat er met hun kind aan de hand is en hoe ze daar het beste mee kunnen omgaan.”

Rode schoenen

Susan werkt veelal vanuit de al genoemde onderste zintuigen. “De tastzin is bijvoorbeeld van groot belang om te weten: waar zijn mijn eigen grenzen, zit ik lekker in mijn vel? Bij de kinderen die ik zie is de levenszin veelal beschaagd. Via het ‘verhalen maken’ kun je die levenszin weer helpen herstellen. Misschien kun je niet alle problemen

oplossen, maar wel kracht geven om weer door te gaan.” Zoals met dat kind dat niet meer op school kon blijven en thuis kwam te zitten. Dit kind raakte in een psychose. “Ik heb toen een heel eenvoudig verhaal gemaakt, waarin een kind in een groep heel moeilijk op zijn schoenen loopt. Het wandelt niet in hetzelfde tempo, struikelt over zijn eigen voeten, kan het niet bijhouden. Dan komt het een schoenmaker tegen die langs de kant van de weg een boterham zit te eten. Die zegt: ‘Maar ik weet hoe dat komt. Iedereen heeft bruine schoenen, maar jij moet rode schoenen hebben! Ik zal er een paar voor je maken.’ Dat kind krijgt dan rode schoenen.” Na dit verhaal belde de moeder op. Het kind had tegen zijn moeder gezegd dat hij rode schoenen wilde kopen voor een pop die hij had, terwijl hij een hekel had aan winkelen. Dat is nou een voorbeeld van een verhaal dat niet zozeer helpt om beter te worden, maar om weer door te kunnen gaan.”

TEKST: PETRA VAN EMPELEN

FOTOGRAFIE: PETER BAKKER

Meer informatie: www.kind-en-beweging.nl

loopbaanadvies en coaching

Stroom begeleidt mensen met loopbaanvragen op zoek naar
nieuw elan, een nieuwe koers of ander werk.

Benieuwd? Tel. 06 42755934 of www.stroom-coaching.nl.

Stroom
loopbaanadvies en coaching

'Ik ga niet voor één ding'

De beweeglijkheid van Jesse Passenier

In een mooie stadse laan aan de rand van het Arnhemse Spijkerkwartier staat het studentenhuis waar Jesse Passenier woont. Ik ben er op een mooie zomerse avond, mensen zitten op de trappetjes voor hun huis met een glaasje wijn, staan te praten op straat, een poes slaapt op een muurtje en op de achtergrond klinkt het gekwaak van de kikkers uit de vijver in de buurttuin. Jesse doet open en gaat me voor naar boven. In zijn kamer op de eerste verdieping staat een indrukwekkende hoeveelheid muziekinstrumenten. De kleine ronde tafel waar wij aan zitten, past precies tussen de wastafel, zijn drumstel, de elektrische piano en het bed.

Vandaag heeft Jesse toelatingsexamen gedaan voor de opleiding drum aan het conservatorium van Arnhem. Helaas is hij hiervoor niet toegelaten, maar na deze teleurstelling richt hij zich vol goede moed op de audities die nog volgen in Den Haag en Maastricht. "Het liefst wil ik naar Den Haag", laat Jesse weten, "omdat de opleiding daar veel breder is dan alleen drummen. Ook andere slagwerkinstrumenten zoals de vibrafoon en bijvaken als arrangeren en filmmuziek komen er aan bod." Deze beweeglijkheid is typerend voor hem, merk ik al gauw: hij richt zich niet op één ding. Hij houdt ervan om de mogelijkheden van de muziek helemaal te onderzoeken en verschillende instrumenten en muziekstijlen met elkaar te verbinden. Jazz, funk, latin, maar hij bespeelt ook graag Afrikaanse trommels.

"Als kind kreeg ik een cassettebandje van mijn oom, hij was hardrockdrummer in een band. Helemaal geweldig vond ik dat. Toen ik negen was kreeg ik van Sinterklaas

mijn eerste drumstokjes." Bij Jesse thuis klonk tot dan toe vooral klassieke muziek. Vanaf zijn zesde jaar kreeg hij zangles van zijn moeder: met vriendjes erbij zongen ze meerstemmige liedjes. Op de vrijeschool kreeg zijn belangstelling voor muziek alle ruimte in de kunstzinnige vakken. Hij genoot vooral van de toneel- en muzieklessen. En hoewel hij zichzelf omschrijft als 'best verlegen' wist iedereen op school hem te vinden; zoveel drummers en componisten waren er niet. Dus ook bij de musicalvoorstellingen van andere klassen verzorgde Jesse de muziek. Hij lacht als hij over het enthousiasme uit zijn middelbare schooltijd vertelt. "Muziek was echt mijn passie. Ik kon op een zondag rustig acht uur lang achter de piano zitten improviseren. Met piano kan dat, dat hou ik drummend echt niet vol!"

Bewegingskunst

Jesse is niet alleen muzikant, hij is ook bedreven in een bijzondere bewegingskunst. Als de oud-vrijescholier vertelt

over Cheng Hsin, een vechtkunst die hij samen met slechts een handjevol andere Nederlanders op hoog niveau beoefent, twinkelen zijn ogen en bewegen zijn handen vurig mee. "Ik vind het sowieso heerlijk om te bewegen en dit is een kunst waar het niet gaat om een mooi verhaal, maar die echt gaat over mij, mijn houding in het hier-en-nu. In deze kunst moet je heel eerlijk kijken naar wat er werkelijk aan de hand is." Cheng Hsin bestaat uit stukjes van

verschillende bewegingskunsten: Aikido en Tai Chi, maar ook westers boksen en judo. De krachtige elementen uit deze kunsten zijn samengebracht in een eigen systeem, met grondprincipes en intensieve mentale en fysieke training. "Als je aangevallen wordt, heb je de neiging om je schrap te zetten, je spieren aan te spannen en druk te geven. In Cheng Hsin gaat het er juist om je lichaam te laten samendrukken. Door te centreren, contact met de

grond te maken en volledig in het hier-en-nu te zijn. Dat noemen we compressie. Het is eigenlijk compleet tegenstrijdig aan je gewone, instinctieve manier van bewegen. Waar het om gaat is je reflexen om te vormen." Dat vraagt heel veel training. Het doel in het gevecht is om je tegenstander te ontwortelen, te *uprooten*, zoals dat in het Engels iets zachtaardiger heet. Hoe voelt dat, als je je gewone manier van bewegen totaal omdraait? "Dat voelt heel gek, alsof het vanzelf gaat, zonder druk. Dan zweeft iemand opeens door de lucht, veel verder dan je had gedacht.

Dat gevoel dat het moeiteloos gebeurt, dat is fantastisch. Ik vind het heel mooi om te merken dat er iets is dat nog beter werkt dan mijn instincten. Dat ik een manier van bewegen heb ontdekt die krachtiger en efficiënter is dan wat er al in mij zit."

Chi

Het begon tijdens de laatste paar jaar op de bovenbouw met zijn fascinatie voor Chi. "Ik zag op tv van die National Geographic documentaires, waarin oude kungfu meesters voorwerpen door de lucht konden laten vliegen of metalen gewichten door-midden konden slaan. Ik had allerlei fantasieën over een kracht die als een soort bliksemstraal uit je hand komt, waarmee je de ander kunt verplaatsen. Toen ben ik gaan onderzoeken wat Chi nu eigenlijk is. Ik nam lessen Tai Chi en besloot de natuurkunde eraan te koppelen, om uit te vinden hoe het zit met

het zwaartepunt in een Tai Chi set (een opeenvolging van bewegingen, ms).

Zo ontdekte ik dat dat zich nooit voorbij de voeten bevindt.” Het bleek niet zomaar een fascinatie, Jesse besloot het eindwerkstuk waarmee hij zijn vrijeschooltijd afsloot, aan Chi te wijden. Zo bracht zijn eindwerkstuk hem via de Tai Chi bij Cheng Hsin.

Zijn Tai Chi leraar nam hem mee naar een kamp waar de Amerikaan Peter Ralston, de grondlegger van Cheng Hsin, twee weken lang les gaf. Jesse zou vier dagen gaan, maar bleef uiteindelijk de volle twee weken. Helemaal gegrepen door deze bewegingskunst ontmoette hij daar ook de enige Nederlandse Cheng Hsin leraar. Zo kwam het dat hij in Nijmegen ging trainen en het jaar erna op hetzelfde kamp te vinden was. Daar ontdekte Jesse dat Ralston in Amerika een speciaal trainingsprogramma aanbood. “Pas op de allerlaatste dag durfde ik tegen Peter Ralston te zeggen dat ik misschien wel naar zijn intensieve cursus in Amerika wilde komen. ‘Je bent van harte welkom, het is wel duur’, was zijn antwoord.” Dat betekende een jaar hard werken, klussen en sparen om het geld bij elkaar te krijgen. En met een beetje hulp van zijn vader kocht hij een ticket naar de Verenigde Staten. Bestemming: een ranch in Texas, een uur rijden van de dichtstbijzijnde stad.

Amerika

Als jongste deelnemer oefende hij dagelijks de vijf principes van Cheng Hsin: kalm zijn met een heldere geest, centreren in je lichaam, één geheel zijn, ontspannen en aarden. In plaats van gewoon staan, leer je om je lichaam, wervel voor wervel te laten balanceren op de aarde. “Het is zo concreet, in tegenstelling tot veel oosterse sporten die wijsheden als puzzelstukjes bevatten. Dit gaat gewoon over wat er nu aan de hand is, hier kan ik iets mee. Je heup steekt uit, er zit spanning in je lichaam, je voet moet meer zo staan. En behalve het fysieke aspect ontdek ik steeds weer diepere dingen in mijzelf waar ik iets mee wil. Het is een proces dat sterker gaat werken naarmate je de kunst meer beheerst.”

Een belangrijk onderdeel van Cheng Hsin is ontologie, zijnsleer. Jesse legt uit: “Je leert jezelf waarnemen, wat gaat er nu in je om? Het gaat erom daar steeds echter in te worden. Door steeds meer verantwoording te nemen voor je eigen gedachten, gevoelens en gedrag. Zo stelden we ons zelf in tweetallen een uur lang de vraag ‘wie ben ik?’.

Ik heb die tijd in Amerika ontzettend veel geleerd en bijzondere ervaringen gehad. Bij terugkomst in Nederland was ik het echter even helemaal zat. Dat intensieve trainen heb ik toen een tijd helemaal los gelaten. Op het moment dat ik weer begon te trainen in Nijmegen merkte ik dat sommige dingen echt op hun plek vielen. O, dus dat is centreren. Eindelijk snapte ik echt hoe het zat, was het niet langer alleen een idee.”

Jesse ontdekte ook wat de principes uit Cheng Hsin voor zijn manier van drummen kunnen betekenen: “Ik leer bij-

Jesse Passenier

Geboren: 19 januari 1985 in Zutphen

Gezin: vader, moeder, oudere broer

School: Berkelschool, vrijeschool onder- en bovenbouw

- Eindexamen vwo

- Daarna Tai Chi lessen, ontdekt Cheng Hsin

- Drumles geven, klussen om te sparen voor Cheng Hsin cursus in Amerika

- maart-november 2006 cursus Cheng Hsin in VS

- 2007 toelatingsexamens Conservatorium drum / slagwerk

voorbeeld steeds meer om vanuit mijn centrum te drummen. Ik merkte direct dat mijn timing strakker werd.”

En de toekomst?

“Ik zou het liefst zelf willen spelen en eigen muziek schrijven. Een mix tussen jazz, funk en latin. Filmmuziek zou ik ook heel leuk vinden. En er zijn veel mensen waar ik iets van zou willen leren, zoals David Garibaldi, een drummer met een heel eigen stijl. Trompettist Jens Winther uit Denemarken, die maakt een mix tussen klassiek en jazz op een manier die me raakt. Of Bert van de Brink, die blinde pianist. Toen ik op de auditie voor hem improviseerde kon hij precies benoemen wat ik deed. En Peter Ralston, natuurlijk. Misschien geef ik over tien jaar wel les in Cheng Hsin. Ik kan nog heel veel kanten op, doordat ik niet voor één ding ga. Ik probeer dingen echt te begrijpen. Muziek geeft me enorm veel plezier. Het bewegen in Cheng Hsin betekent voor mij echt aan mezelf werken, daar kan ik niet omheen. Muziek en bewegen zijn twee aspecten van wie ik ben, ik kan er niet een weglaten.”

Tot slot vraag ik Jesse om me toch het principe van de compressie nog eens uit te leggen. Ik heb er een idee van, maar wil het graag zien, en liever nog voelen. Een paar tellen later sta ik met mijn armen gekruist voor mijn borst tegenover hem. Jesse legt zijn handen tegen mijn schouders en vertelt ondertussen wat hij doet. Centreren. Zijn armen ontspannen, voelen hoe mijn lichaam staat, hoe zijn eigen lichaam staat en op de grond rust. Er gaat een constante druk van hem uit, hij duwt tegen mijn schouders, maar het is meer dan duwen. Een constante kracht, opgebouwd vanuit zijn gehele lichaam. Ik ben onder de indruk. En dan opeens beweegt die kracht mij, vanuit de grond, alsof het niets is. Ik beweeg achteruit en voel me zo licht als een veertje. Dat leek verdacht veel op een bliksemstraal!

TEKST: MARIELLE SCHUURMAN

FOTOGRAFIE: MARCEL REKERS

Meer informatie: www.chenghsin.nl of www.chenghsin.com

Het is zo'n vertederend gezicht. Kinderen in kleurige gewaden die met ernstige gezichtjes dan weer door elkaar heen lopen, dan weer een kring vormen, onderwijs gebaren makend. Vaak klinkt er mooie muziek bij, of een gedicht. Zo'n euritmie-voorstelling van je kind is van een ontroerende schoonheid.

Euritmie

een vak in beweging

Veel ouders komen pas met euritmie in aanraking, wanneer hun kind naar de vrijeschool gaat. Euritmie is immers bij uitstek een vrijeschoolvak. In de twintigerjaren van de vorige eeuw heeft Rudolf Steiner deze – toen volkomen nieuwe – kunstvorm in zijn onderwijs geïntroduceerd. Het is een bewegingskunst die taal en muziek in gebaar zichtbaar wil maken. In het maken van die euritmische gebaren, zo meende Steiner, wordt een beroep gedaan op alle zielenkrachten en het hele menselijke lichaam. De grondlegger van de vrijeschool kende zelfs een hele belangrijke opvoedende waarde aan de euritmie toe. Zo verklaarde hij in een voordracht dat euritmie 'een dusdanige wil teweegbrengt, die ons door het gehele leven bijblijft, terwijl een andere wilsscholing de eigenaardigheid bezit dat ze in de loop van het leven weer verzwakt.' Dat klinkt prachtig! Maar hoe wordt er anno 2007 tegen euritmie aangekeken? Waar komt die weerstand vandaan die je vaak bij kinderen uit de hogere klassen aantreft en – nog belangrijker – hoe ga je daar mee om. Voor een antwoord op deze en andere vragen toog ik naar het Geert Grote College in Amsterdam waar ik sprak met Jiri Brummans, als euritmist verbonden aan de onderbouw van deze school en met Vincent Harry, als euritmist onder meer verbonden aan het Rudolf Steiner College in Rotterdam.

Meer dan bewegen

Voorafgaand aan het gesprek hebben Vincent en ik de eerste twee euritmielessen van Jiri te mogen bijwonen; een aan de derde klas en een aan de zesde klas. Wat me meteen opvalt is de gretigheid waarmee de derdeklassers Jiri in de oefeningen volgen. Wanneer hij op een gegeven moment vraagt wie het aandurft dezelfde oefening in de kring te doen, schieten de vingers de lucht in. "Ik, meester, ik!", klinkt het verlangend. De zesdeklassers daarentegen zwijgen in alle talen. Sommigen zouden het liefst ter plekke door de grond zakken. Alles beter dan in die kring te moeten staan... "Euritmie raakt je in je wezen", verklaart Jiri wanneer ik het hem even later voorleg. "Je hele lijf wordt ingezet. Het is niet alleen bewegen. Anders dan bijvoorbeeld bij gymnastiek, dat vooral het fysieke lichaam aanspreekt, is bij euritmie het gevoel ook een wezenlijk bestandsdeel. En dat is best eng, soms. Hoe ouder kinderen zijn, hoe meer ze zich dat bewust worden."

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Toch hoort bewegen van nature bij kinderen; dat zie je ook goed in de laagste klassen. Op een gegeven moment echter, gaan kinderen meer in hun hoofd zitten, het zogeheten ompolen rond het negende levensjaar. Ze worden zich

ing

Een euritmisch onderonsje tussen Jiri Brummans (links) en Vincent Harry

bewust. En als ze nog ouder worden, gaan ze vragen stellen. Als docent op een bovenbouw heeft Vincent daar als geen ander mee te maken: “Kinderen vragen me soms op de man af ‘waarom doen we dit eigenlijk?’ Weinig euritmisten weten daar een afdoende antwoord op te geven. Dat is ook niet een-twee-drie uit te leggen. Ja, wat je doet als euritmist is dat je de sociaal-emotionele ontwikkeling consolideert, maar hoe leg je dat een kind uit? Ik wil het ze laten voelen. Door ze te vragen wat we hebben gedaan, hoe ze dat ervoeren; door ze te wijzen op de samenwerking met de groep; door ze te stimuleren zichzelf te presenteren. Want dat is ook waar het om draait in de euritmie.”

Niet overal

Al met al beschouwd, een rijk vak, de euritmie. Wat zijn vrijeschoolleerlingen toch bevoorrecht! Niet allemaal, helpen Vincent en Jiri me uit de droom. Want niet op alle vrijescholen staat euritmie op het programma. De meeste bovenbouwklassen moeten het zonder doen, en zelfs een aantal lagere scholen moet het vak ontberen. Waarom dan? “Daar zijn verschillende redenen voor”, vertellen de euritmisten. “Een daarvan is dat euritmie zwaar drukt op het beschikbare budget van een school. Er zijn immers minstens twee betaalde krachten voor nodig: de euritmist en

de muzikale begeleider. Daarnaast is vaak nog de klassenleerkracht bij de les aanwezig. Verder moet de school de beschikking hebben over een piano. Niet elke school kan zich dat veroorloven. Een tweede reden is dat het moeilijk is om een goede euritmist te vinden. De afgelopen tien jaar is het aantal studenten aan de Academie voor Euritmie alleen maar afgenomen, dus dat belooft voor de toekomst ook weinig goeds.”

Euritmie en dans

Voor Jiri en Vincent was de stap naar de Academie geen hele grote. Beiden hebben een achtergrond waarin dans een belangrijke rol speelt. Misschien is dat dan ook de reden dat we voor we het beseffen verzeild raken in een discussie over de verschillen tussen dans en euritmie. “Dans is vrijer”, stelt Jiri. “Dans interpreteert en verbeeldt het verhaal van de muziek. Euritmie wil dichter bij dat wat je hoort blijven: klanken, letters, tonen, intervallen. Dat wat je niet kunt zien, maar wel van binnen voelt. Euritmie wil iets vanuit die andere wereld zichtbaar maken”. Vincent kijkt bedenkelijk. “Er zijn zoveel verschillende vormen van dans. Ik waag me liever niet aan een vergelijking. Het gaat erom de euritmie te zien als een beweging; een beweging naar buiten van wat innerlijk leeft. Het is de kunst naar

'Euritmie raakt je in je wezen'

deze beweging te leren luisteren en in die beweging naar elkaar te leren luisteren.”

Procesondersteunend

Vanzelfsprekend is de leeftijdscategorie bepalend voor de lesstof en de vorm waarin de euritmieoefeningen worden gegoten. Er is echter nog een ander element dat van invloed is op de aanpak van de lessen. “Dat is waar de pedagogiek om de hoek komt kijken”, legt Jiri uit. “Als euritmist probeer ik zowel het groepsproces als het individuele proces te steunen. Tot aan de derde klas vormen de kinderen nog een eenheid met elkaar, dus doen we veel oefeningen in de kring. Dat is op zich al een hele kunst, een mooie kring vormen, dat doe je echt met elkaar. Halverwege de derde klas begint het ik zich in de kinderen te manifesteren: hé, hier sta ik en ik doe het zó. In die klas begin ik de lessen wel in de kring, maar haal ik er bijvoorbeeld geregeld iemand uit die dan in z'n eentje de oefening voor de groep mag herhalen. Op die manier wil ik procesondersteunend bezig zijn. Andersom kan het ook. Zo is er in een bepaalde klas een meisje dat altijd zo'n twee meter buiten de kring zit of staat. Op mijn herhaaldelijke uitnodi-

ging om in de kring te komen gaat ze niet in. Dan kan ik mijn schouders ophalen en verder gaan met de les, haar aan haar lot overlatend, of ik kan aan de rest van de klas vragen of zij twee grote stappen achteruit willen zetten, waardoor het meisje alsnog in de kring wordt opgenomen. Dat is voor mij ook euritmie: dat je met de groep een beweging maakt naar het individu. Een ander voorbeeld is de zesde klas. Die kinderen kunnen af en toe zo zwaar zijn; alsof ze het leed van de hele wereld op hun schouders dragen. Dan denk ik bij mezelf: wat zou het fijn zijn als ze nog iets langer kind mogen zijn. Om ze weer terug te halen in hun lichaam ga ik met ze springen, veel en heel snel. Daarvan zullen collega's wellicht zeggen: 'maar dat is geen euritmie'. Ik probeer echter iets tegen te gaan: ik maak gebruik van de beweging, om iets in de kinderen te bewerkstelligen. En als ik daarvoor van de gebaande paden moet treden, het zij zo!”

Dialogoog

Doet een euritmist op de onderbouw nog veel mee met de groepsoefeningen en is er regelmatig sprake van bijsturing, op de bovenbouw gaat de euritmist veel meer de dialogoog

Vincent: 'Ik zie de euritmie als een beweging naar buiten van wat innerlijk leeft.'

Jiri gebruikt de beweging om iets in de kinderen te bewerkstelligen

met de groep aan. Vincent: “Ik vind het belangrijk mijn leerlingen voor vol te nemen. Wat ze kunnen, dat kunnen ze. Een derde deel van het schooljaar doen ze dansexpressie. Dan verkennen zij de dans die ze willen, jumpstyle, hip-hop of wat dan ook. Zij geven elkaar les en onderzoeken wat zij dans vinden. De euritmieles geef ik. Maar ook daarin werk ik met wat er leeft in de groep. Op hun beurt gaan de leerlingen met mijn opdrachten aan de slag en ontdekken zo de wetmatigheden van de euritmie, maar ook dingen die ik nooit had kunnen bedenken. Geweldig! En of dat dan euritmie is? We leven in 2007, het vak is in beweging.”

Waarnemen

Maar wat is nou precies het geheim van deze mannen? Hoe slagen zij erin hun leerlingen steeds weer te motiveren voor de euritmielessen? “Door niet te duwen”, benadrukt Vincent. “Een kind dat in stilte een vorm loopt, zie je in al zijn puurheid. Een kind moet dus kwetsbaar durven zijn. Daarvoor is vertrouwen nodig, vertrouwen dat je niet over zijn grens gaat. Een oefening kan op een bepaald moment ook te dicht bij komen. Wat je dan ziet is dat een kind zich verstopt achter nonchalance of juist achter een overvloed aan beweging. Het komt er op aan het kind dan niet te *pushen*, maar het met rust, geduld, te benaderen. En met humor, niet te vergeten. Plezier is een belangrijk element in mijn lessen.” Jiri voegt daar nog een element aan toe: “Waarnemen. Hoe komt de klas binnen? Wat is de sfeer in

de groep? Is er iets voorgevallen op het plein dat eerst aandacht behoeft? De nadruk moet niet liggen op wat jij ze als euritmist wil leren, maar op wat de kinderen op dat moment nodig hebben. Zo kan het dus voorkomen dat ik voor een les een oefening op een requiem heb voorbereid, maar bij binnenkomst van de klas al zie dat ik dat plan moet laten varen. Doe ik dat niet, dan kan ik ze wel met veel hangen en wurgen de oefening door de strot duwen, maar de bezieling is dan ver te zoeken. Op die manier groeien als het ware ‘lezen’, dat is mijns inziens iets waarin de Academie aankomende euritmisten zou moeten onderrichten.”

Als het aan Jiri en Vincent ligt, zou elke vrijeschoolleerling euritmieonderwijs moeten krijgen. “Minstens tot en met de 10e klas”, vindt laatstgenoemde. “Ook al beseffen veel kinderen het niet, euritmie is een vak dat bijdraagt aan een gezonde ontwikkeling. Immers het hele lijf wordt ingezet. Daarnaast biedt het een mooie gelegenheid om alle opgedane theoretische kennis te verteren. Door het esthetische karakter van de euritmie ontwikkelt zich bovendien al van jongs af aan een gevoel voor schoonheid. Daarbij is er geen gemeten prestatie. We rekenen de kinderen niet af op hun fouten, maar kijken naar dat wat er wel is. En dat is heel veel.”

TEKST: CALISTA VAN AMERONGEN
FOTOGRAFIE: DIANA ROZENDAAL

Opwaaiende jurken, voorbij scherende zwa-
luwen, ziltruikende haren, sproetige lijven
en aardbeirode monden. Kinderstemmen
klinken ver over de velden en grashalmen
kietelen blote voetjes. Met een grote veeg
kobaltblauw is Nederland in een zomers
panorama beland. Wat brengt de dag ons
vandaag, wat gaan we met z'n allen doen?
Gaan we erop uit of blijven we dicht bij
huis? Alles is eigenlijk even heerlijk als de
koperen ploert ons maar blijft verwarmen.
Wie heeft er een plan? Weet je wat, we pak-
ken iedere week een andere provincie en

Z E E L A N D

Terra Maris, land van zee

In dit museum, gevestigd in de voormalige oranjerie van Kasteel Westhove (bij Oostkapelle), krijg je een afwisselend beeld van de Zeeuwse geschiedenis en het gevarieerde landschap aldaar. In het museum heb je uiteraard de vaste tentoonstelling en de prachtige landschapstuin (met ijsvogeltje en dodaar). Daarnaast worden er in de zomer allerlei activiteiten georganiseerd, zoals eten in en uit de tuin, nachtwandeling maken, strandjutterwandelingen, roofvo-geldemonstraties, motten spotten en bijen kijken. En om het zomergevoel helemaal te pakken te krijgen, hangen er in de tuin allerlei zomerse gedichten te kust en te keur.
www.terramaris.nl, 0118-582620

Nederland

N O O R D - B R A B A N T

Struinen

Bij het Biesbosch Bezoekerscentrum kun je met je hele familie Aaike gaan helpen. Deze boerenzoon heeft de sleutel verloren van een kist vol met bijzondere spullen uit de Biesbosch. Doe wel je oude kleren aan en flinke laarzen, want je moet ruim 2 uur door het bos struinen. En als het tegenzit nog wel langer. Maar vinden zul je die kist, want je bent natuurlijk wel heel nieuwsgierig naar wat er in zit...
www.bezoekerscentrum.nl, 0162-682233

L I M B U R G

't Magisch Theatertje

Bezoek van de zomer in Maastricht eens het Magisch Theatertje. Diverse sprookjesachtige voorstellingen worden er gegeven met mooie marionetten, handpoppen of schaduwspeel. Al voor kinderen vanaf vier jaar. En wat vooral ook zo leuk is: in juli en augustus geven ze met veel gevoel voor beeldende kwaliteit en kunstzinnigheid en met evenzoveel liefde diverse malen workshops voor kinderen tussen de zes en twaalf jaar. Met eenvoudige, natuurlijke materialen kunnen ze er poppen en maskers maken. Uiteindelijk mag je met je eigengemaakte pop ook nog een eindpresentatie geven op het podium van het theatertje. Boter bij de vis.

www.magisch-theatertje.nl, 043-3626685

D R E N T H E

Zomeravondvertelfestival

Alweer voor de dertiende keer vinden de vertelvoorstellingen van Peter van Pagée plaats in Oosterstreek, heerlijk in

in Zomerstand

het openluchttheater Niels Holgersson. Wat staat er zoal op stapel? Oliver Twist, een middeleeuws ridderepos, Michiel de Ruyter, streekverhalen en de opera Der Holzdieb. In een simpel decor van een achterdoek, stoel en houtvuurtje komt het verhaal al snel tot leven. Peter is een verteller die je mee het verhaal in zuigt. Even vergeet je alles om je heen en geniet je volop van zijn stem, het avontuur, de vlammen die opwakkeren. Maak er een familieuitje van en nestel je knus rondom het kampvuur.

www.nielsholgersson.nl, 0561-432669

Oostbroek in De Bilt, waar je pas geoogst fruit en lekkernijen uit de streek kunt proeven. Het landgoed ligt in een oud loofbos en is omringd door moerassen, bloemrijke velden en een schitterende kloostertuin. Een heel bijzondere plek om eens rond te kijken. Op het terras kun je deze dag ook nog eens genieten van live muziek. Kinderen kunnen lekker brood bakken, naar een poppenkastvoorstelling kijken, een waterdiertjesonderzoek doen of een ezelritje maken. Voor elk wat wils.

www.utrechtslandschap.nl, 030-2205555

NOORD-HOLLAND

Boet binnenstebuiten

Heb je je verrekijker, je opinel en je kompas paraat? Bij het Bezoekerscentrum op Texel kun je de natuur heel intens gaan ontdekken rondom de Boet van Hopman. Met het dagboek van Cornelis Hopman in je hand ga je vervolgens aan de wandel in het duingebied. De boswachter begeleidt je op je zoektocht naar insecten, vogels, waterdieren en braakballen. In het naastgelegen Ecomare kun je nog de zeehondjes en vogels gaan bekijken die daar worden opgevangen. Je vindt er ook een waterzaal waar je roggen, hondshaaien en zeesterren wel van heel dichtbij kunt zien. Druk je neus maar tegen het glas.

www.staatsbosbeheer.nl, 0222-317741

ZUID-HOLLAND

Appels en peren!

Ha, je eigen geplukte appels in de appeltaart. Die zijn natuurlijk het allerlekkerst. Via een statige oprijlaan kom je bij Landgoed De Olmenhorst in Lisserbroek waar je in de boomgaarden je schort helemaal mag vullen met appels of peren. Pure nostalgie! In het appelcafé laat je dan de appels afwegen. Maar je kunt er natuurlijk ook genieten van een flink stuk appeltaart met koffie of sap. Vanaf 11 september tot eind oktober kun je er in de weekenden terecht. En door de week op afspraak. Ook voor een kinderveestje of een schoolreisje is dit natuurlijk een geweldig uitstapje!

www.olmenhorst.nl, 0252-413165

UTRECHT

Fruitfeest

Hmm, proeven en ruiken, kijken en meedoen. Op 25 augustus is er tussen 10.00 en 16.00 uur een knusse markt rondom 't Winkeltje van Het Landschap bij het Landgoed

GELDERLAND

Boerendag en oogstfeest

In Raalte wordt het boerenleven nog volop gevierd. Donderdag 23, vrijdag 24 en zaterdag 25 augustus kun je er diverse staaltjes van meemaken bij het Sallandts

Stoppelhaëne Oogstfeest. Op donderdag is er een demonstratie dorsen; met de dorsstok wordt de rogge gedorst, de boerinnen lopen in hun traditionele witte kledij rond, je ziet hoe het binden van de rogge in zijn werk gaat, zelfs het kaf wordt gescheiden van het koren (wannen)! Dansgroepen treden op en laten oude boerendansen zien en er komt een enorme optocht van oogstpraalwagens voorbij. Echt een waar spektakel. Op de boerendag, vrijdag, zijn er vele boerenkraampjes te bezichtigen met alles op het gebied van land- en tuinbouw, natuur en milieu. Voor kinderen zijn er uiteraard ook vele activiteiten en is er een kinderboerderij. Maak het mee.

www.stoppelhaene.nl, 0572-352406

O V E R I J S S E L

Natuurdiorama

Meer dan 500 dieren zijn er te zien op 11 levensgrote diorama's in het natuurmuseum Holterberg. Dat is reuze indrukwekkend. Zo is er een diorama 'rammelende hazen' of een diorama uit de oertijd. Verder heeft het museum ook de complete collectie uilen en een van de grootste vogelcollecties uit Nederland. In het museum kun je een speurtocht doen en buiten in het bos kun je het pad volgen van Daantje Das. Of wellicht een keer heel vroeg opstaan en met de boswachter een ochtendwandeling maken, waarbij hij boeiende verhalen vertelt over de flora en fauna van de Holterberg. Na de wandeling wacht je dan een heerlijk ontbijtje; met stroop, suiker of met appel...

www.museumholterberg.nl, 0548-361979

F L E V O L A N D

Stoom afblazen

Midden in een van de oudste polders in ons land, in Arkemheen, ligt een opvallend monument. Dit stoomgemaal Hertog Reijnout is van 1833 tot 1933 in werking geweest. Daarna heeft een elektrisch gemaal het overtollige water uit de polders gemaald.

Nu kun je alleen nog op de landelijke maaldagen komen kijken hoe het onder stoom werkt. In de oude kolenloods van het stoomgemaal wordt voorlichting gegeven over de waarden van het stoomgemaal. En tijdens de ministoomdag, op 4 augustus, kun je ook een locomobiel met stenenbreker aan het werk zien en een stoomwals die de gebroken stenen inwalst op de parkeerplaats. Als klap op de vuurpijl mag je nog een tochtje met een heuse stoomboot

maken. Niet naar Spanje overigens, dat haalt hij niet.

www.stoomgemaalnijkerk.nl, 033-2457757

F R I E S L A N D

Toverlantaarn

Gevestigd in het monumentale stadhuis vind je een waarlijk uniek museum over de kleinste der Friese elf steden, Sloten. Wat het vooral zo bijzonder maakt, is de collectie toverlantaarns op zolder. De oprichter, Peter Bonnet, heeft een verzameling plaatjes uit de periode van 1700 tot 1930. Hier maak je de ongelooflijke magie mee van zo'n ouderwetse beeldprojector. Een houten plankje gaat in een lantaarn, men draait aan een slingertje en op een scherm verschijnen prachtige kleuren en vormen. Je weet niet wat je meemaakt. Sterker nog, je wordt het projectiescherm ingetrokken en zo het verhaal in gezogen. En als je weer met je beide benen op de grond staat, kun je op de zolder van het voorhuis je eigen lantaarnplaatjes gaan beschilderen, die daarna in een grote lantaarn echt geprojecteerd kunnen worden. Als dit geen tovenarij is.

www.luikerwaal.com, 0514-531541

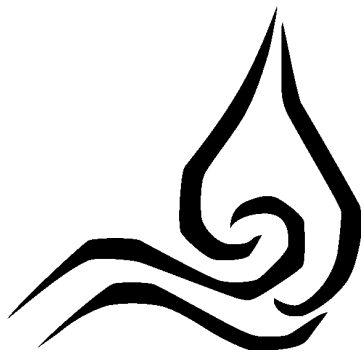
G R O N I N G E N

Tropische insecten en Tai Ji

Wel eens in een insectarium geweest? Daar kun je deze zomer dan eens heen met je kinderen. In de Hortus Haren maak je kennis met de wereld van de tropische insecten. Ook kun je de bijenkoningin van heel dichtbij bestuderen en zien hoe ze haar eitjes legt. De kinderen mogen de papagaaien voeren die in de tropische kassen leven. Verder is er een Chinese tuin met het Meer van de Rode Karpers (die je ook mag voeren), of je kunt de Laarmantuin bekijken; een wilde tuin met gigantische mammoetbomen, een arboretum, een pinetum en nog veel meer natuurschoon. Voor de allerkleinsten heeft Wouter Kabouter een speurtocht uitgezet. En in het paraplutheater is er iedere zondag en woensdagmiddag een voorstelling te zien. Tot slot kun je zelfs demonstraties meemaken van Tai Ji en Qi Gong. Dit speelt zich af op het terras voor theehuis 'Het kreunen van de draak'. Zou dat wel de draak zijn?!

www.hortusharen.nl, 050-5370053

PRODUCTIE: MARGREET TJALSMA

SEIZOENER

Schoolkrant van De Johanneschool Vrijeschool Tiel

Witte rook

Op het jawoord hadden we allemaal gehoopt.

Zowel het college, als de ouders van klas 3/4 zagen in Gaby Gessner, invalster voor meester van den Burg, steeds meer een goede vervangster, indien voor Michel definitief een einde aan zijn carrière op onze school zou komen. Ook de kinderen leken zich er meer en meer van bewust te worden, na zo'n lange afwezigheid van hun geliefde meester. Vooral de vierde klas had met hem een band. Als derde klassers hadden zij hem leren kennen. Toen zij nog maar kort vierde klassers waren viel het doek. Michel vertrok, om na een lange ziekteperiode en de nodige aarzeling, uiteindelijk helemaal voor een andere baan te kiezen.

Een moeilijk besluit dat je niet zomaar neemt. Soms moeten de wegen zich scheiden, of je wilt of niet. Zou het hem minder moeite gekost hebben, wetende dat de kans op voortzetting van Gaby als leerkracht op onze school groot was? Ongetwijfeld. Je wilt toch het beste voor de kinderen die je achterlaat, hoe dan ook!

En Gaby mag er wezen. Met haar stoïcijnse houding en gevoel voor humor, straalt zij een gemoedelijk gezag uit. Door haar rijke ervaring zal zij niet gemakkelijk van haar stuk te brengen zijn. Recht door zee, om maar eens een cliché te gebruiken. Precies waar derde en vierde klassers om vragen op hun zo cruciale leeftijd. Ook de samenwerking met Juf Leoni verloopt harmonieus; dit kan niet stuk.

En Michel? We mochten hem een mooi afscheid bereiden. We zullen hem missen ook, al begon dat reeds te wennen. Moge het hem goed gaan!

K.H.

Inhoud

- 26 Kleuters op weg
- 27 Pinksteren in beeld
- 28 Wat beweegt...
Eva Tol
- 30 Geluk te koop in Afrika
- 32 Wijk in beweging
- 33 Column 'Jongens!'
- 34 Sint Jansfeest in beeld
- 36 Klas 5/6: Kalligrafie
- 38 Kai aus der Kiste
Toneelspel van klas 5/6
- 39 Column 'Bewustzijn'
- 40 Verhaal: 'Mol gaat
verhuizen'
- 42 Gekraakt recept
- 43 Raadsel 'Wie is...?'

Colofon

Redactie:

Kasper Heineke

Eindredactie:

Aline Veldhuijzen

Beeldredactie:

Gerie Kroeze

Fotografie:

Aletta van Fulpen

Kasper Heineke

Michaela Veldhuijzen

Sunray 'Sunny' Willems

Advertenties:

Wendy van der Heide

Aan dit nummer werkten mee:

Aletta van Fulpen

Ellen-Rose Smulders

Sunray 'Sunny' Willems

Johanneschool vrijeschool Tiel

Priorlaan 3

tel. 0344 615313

info@johanneschooltiel.nl

www.johanneschooltiel.nl

Kleuters op weg

Het is begin juni en Pinkstervakantie. Wat zal mijn bijdrage deze keer zijn voor de schoolkrant? In mijn werkkamer kijk ik eens rond voor inspiratie.

Daar staan ze. Vijftien kabouters staan klaar in de mand. Voorzien van naam wachten ze allemaal om op de laatste schooldag te kunnen vertrekken met de oudste kleuters. In gedachten zie ik ze al zitten. Trots op hun stoeltjes die geplaatst zijn boven op de kisten, zodat ze een beetje uitsteken boven de andere kleuters, die nog een jaartje blijven. Zorgelijk denk ik daarbij: heb ik wel voldoende kisten? Want het zijn er zoveel dit jaar die op weg gaan om te gaan leren.

Trots en opgewonden zijn ze dan. Het moet een heel speciaal gevoel voor ze zijn, te beseffen dat ze iets achterlaten

– de kleutertijd, met zijn eigen omgeving, kinderen, spel en speelgoed – en met iets nieuws gaan beginnen. Dat nieuwe, dat spannend is en ook fijn. Dat misschien wel moeilijk is, maar ja, wie weet, ook wel makkelijk.

Bij een aantal kinderen is het besef langzamerhand gekomen dat je, om naar de eerste klas te kunnen gaan, niet al hoeft te kunnen rekenen en schrijven en lezen. Dat je dat daar met z'n allen gaat leren. Nou, dat was een hele opluchting. Natuurlijk weten ze niet wat er allemaal op ze afkomt, maar dat het een bijzondere stap is die ze zetten, dat besef is er wel.

Fijn dat wij dit in het vrijeschoolonderwijs de kleuters nog kunnen bieden. Wat een gemis zou het zijn voor onze kinderen als ze deze dag én de eerste schooldag in de eerste klas zouden moeten missen.

Misschien denken ze er later wel even aan terug, als ze hun kabouter uit de kleuterklas weer even zien.

ALINE

Wat beweegt Eva Tol?

‘Het is een voorrecht om te kunnen fietsen’

Aan lavendel geen gebrek in het kleine voortuintje van het huis waar Eva Tol woont. Met Olav en hun drie kinderen, Jesse (6), Menno (3), en Emma (2) woont ze er nu bijna drie jaar. De kinderen nemen me meteen mee de ruime achtertuin in als ik binnenkom voor een gesprek: ‘We hebben aqua-play!’

Aan de picknick tafel is het goed vertoeven, zandbak, waterspel en glijbaan bieden Menno en Emma genoeg afleiding zodat we redelijk ongestoord kunnen praten. Jesse zit op de tafel en doet helemaal mee, lardeert ons onderhoud met anekdotes over de vele fietstochten die hij inmiddels gemaakt heeft van huis naar school en viceversa. Want Eva fietst sinds twee jaar met haar kinderen in de fietskar iedere dag naar school heen en weer, weer of geen weer. In deze tijd dat de auto al voor de meest luttele kilometers ingezet wordt is dat opmerkelijk. “Op een enkele keer uitgezonderd, als ik echt niet kan door ziekte van mijzelf of een kind, dan wordt Jesse door Olav gebracht. Maar meestal moet hij gelijktijdig of zelfs eerder de deur uit voor zijn werk. Sinds een tijdje wordt Jesse iedere donderdag opgehaald door een moeder van een klasgenootje, maar anders fietsen we altijd. Ik heb geen rijbewijs, maar dan nòg zou ik op de fiets gaan. Zeker met dit weer is het een voorrecht om te kunnen fietsen.”

Fietspad

Jesse fietst sinds de vorige zomervakantie al zelf mee. Hij vertelt lachend dat hij een keer tegen een boom aan reed: “Ik keek toen niet goed voor mij uit.”

Jesse fietst meestal voor, Eva er achter met Emma en Menno in de fietskar.

“Over het algemeen is het goed te doen. Vanuit Passewaay kun je bijna helemaal over het fietspad naar school fietsen. En het is maar zes kilometer.”

Zes kilometer! Er zijn er die voor minder dan de helft de auto nemen, ook al is het nòg zulk stralend weer...

“Soms moet je zeggen: Jesse fiets een beetje door, hè?” vult Jesse aan. Eva legt meteen uit hoe het zit.

“Hij vindt het leuk om te fietsen, vraagt veel, over verkeersborden en dergelijke. Ik benoem heel veel en leg alles uit. Jesse let goed op en wil soms snel vooruit, maar bij de rotondes is het goed uitkijken, daar moet hij op mij wachten. We maken altijd afspraken tot waar hij mag fietsen. Het is wel eens verwarrend, dan geven goedbedoelende automobilisten voorrang wanneer het niet hoeft.”

Regen en wind

Het is niet altijd even leuk om te fietsen, als het weer ècht tegen zit bijvoorbeeld.

“Na de kerst hadden we een periode met regen en wind, harde wind, dan is het voor de kinderen afzien. Dan bel ik soms een ouder, of die kan helpen met vervoer, dan is het echt hondenweer.” Eva vindt dat van onze kleine school een van de positieve aspecten: “Ouders kunnen onderling op elkaar rekenen als het er op aankomt, er wordt ook vaak hulp aangeboden.”

De fietskar biedt meer mogelijkheden dan vervoer alleen.

“Emma slaapt vaak in de fietskar als ik Jesse moet ophalen om 13.00 uur. Zo hoeft zij haar middagslaapje niet te missen.” Menno slaapt ’s middags niet meer. “Dan krijg ik hem ’s avonds niet voor half negen op bed. Nu gaan de kleintjes eerder naar boven zodat Jesse nog een poosje met mij of Olav kan doorbrengen.”

Vrijeschool

Eva heeft bewust voor de Johanneschool gekozen. Zelf heeft ze twaalf jaar op de Vrijeschool in Nijmegen gezeten. “Ik weet altijd weer waar ik het voor doe als ik op school geweest ben: de jaarfeesten, de kleinschaligheid, de oudercontacten, het schoonmaken door de ouders, waar Jesse graag bij helpt, de hele entourage, daar gaat het om. En ik zie aan mijn kinderen dat ze het hier goed hebben.” Toen ze in Tiel kwam wonen keek ze uit naar een koor. Ze kwam in contact met het ouderkoor ‘Alalies’. “Ouders vroegen mij meteen of ik kinderen op de Johanneschool had. Ik had toen nog geen kinderen maar ik had wel het gevoel dat dat niet zo lang meer zou duren. Ik was ook vrij snel zeker van mijn keus. Met Olav zijn we naar een open dag geweest en hadden er na afloop een goed gevoel bij.”

Kunstzinnige therapie

Na de Vrijeschool in Nijmegen is Eva naar Noorwegen gegaan om als au-pair te werken. Ze zorgde voor twee kleine kinderen op een BD-boerderij waar een aantal practicanen uit verschillende landen stage liepen. Ook werkte ze zes maanden in een woon-werkgemeenschap met verstandelijk gehandicapten in Noord-Ierland en drie maanden op een tuinbouwbedrijf in Griekenland. Het boerenbedrijf sprak haar aan en zo koos zij voor de BD-opleiding van Warmonderhof. De opleiding was echter voornamelijk op het eigen bedrijf gericht, haar voorkeur ging meer uit naar de sociale landbouw. “Daar was weinig animo voor, na twee jaar ben ik afgehaakt, nadat ik stage had gelopen op een zorgboerderij ook weer in Noorwegen.

lees verder op pagina 30

Ik besloot voor de vierjarige opleiding sociaal-kunstzinnige therapie aan de Leidse Hogeschool te gaan. Stage heb ik toen gelopen op dagverblijven met verstandelijk gehandicapte kinderen en volwassenen.”

Fulltime moeder

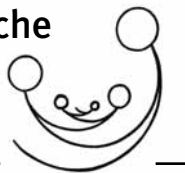
Behalve diverse banen als invalkracht heeft Eva nooit vast werk gehad in haar eigenlijke vakgebied. Het kwam er niet meer van toen Jesse zich in haar buik aankondigde en zij bewust koos voor het fulltime moederschap. “Er gaat niets boven fijn thuis kunnen zijn voor de kinderen. Ik zie wel hoe het loopt als de kinderen straks allemaal op school zitten. Voorlopig voel ik mij er goed bij al kan het soms ook behoorlijk intensief zijn.”

Ons gesprek komt op kinderopvang, gastouderschap en aanverwante zaken. Eva zou een stimulans voor fulltime ouderschap gerechtvaardigd vinden. Op zijn minst voor de eerste vijf à zes jaar. “Ik heb het geluk dat we het ons financieel kunnen permitteren, dat geldt lang niet voor iedereen.” We zijn het snel eens over dit onderwerp. Voor opvangkinderen blijft weinig tijd over voor de huiselijke sfeer, het ouderlijk contact. Daarmee gaat iets verloren waar velen nauwelijks bij stil staan. Ook dat beweegt Eva Tol.

K.H.

Praktijk voor haptonomische begeleiding

Adri van Loon

- Haptonomische begeleiding kinderen
- Coaching ouders
- Coaching en training leerkrachten
- Individuele haptotherapie
- Lezingen en workshops

Thedingsweert 3, 4017 NR Kerk-Avezaath / Tiel,
Tel: 0344 630322 E-mail: van.loon@zonnet.nl

**WERELD
WINKEL**
van en voor wereldburgers

Wereldwinkel Tiel

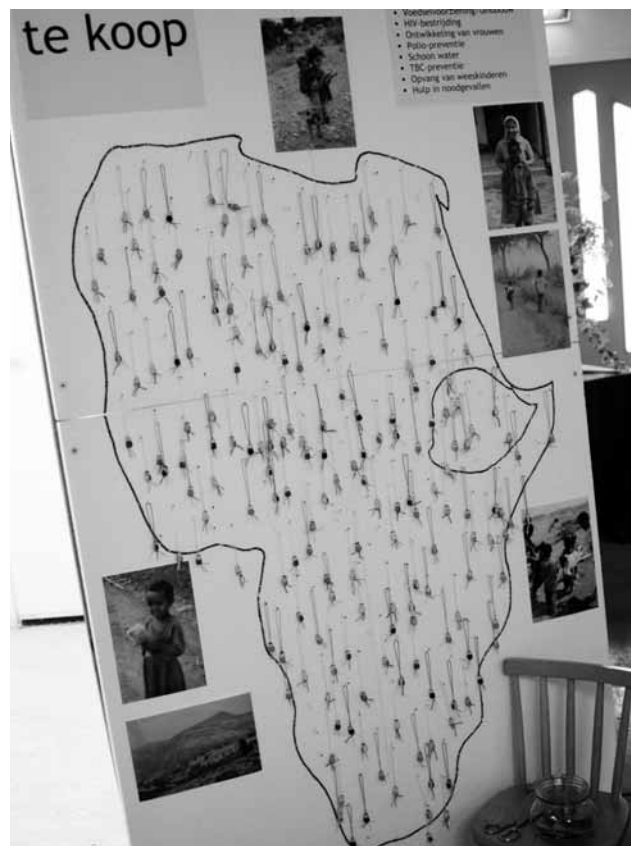
Weerstraat 10 - 4001 LD Tiel

Tel: 0344 616652

Geluk te voor Afri

Onze dochter Ebise (kleuterklas juf Liesbeth) komt uit Afrika, en wel om precies te zijn uit Ethiopië. Sinds wij voor de eerste maal een bezoek brachten aan dit prachtige land, zijn wij er helemaal aan verknocht.

In september 2002 brachten we een eerste bezoek aan Ethiopië om Ebise op te halen. Ebise was toen 10 maanden oud. Al tijdens deze reis kregen we zoveel informatie over haar achtergrond dat we besloten op korte termijn

koop ka!

terug te gaan om te kijken wat we konden achterhalen voor het te laat was.

Met dat doel voor ogen reisden Michel en ik in maart 2004 voor de tweede keer naar Ethiopië en reden we een week lang door dit prachtige land met een aantal adressen en contactpersonen als leidraad voor onze 'speurtocht'. Eenieder die geïnteresseerd is kan het verslag van deze rootsreis inzien bij Gerie, of downloaden van de website www.johannesschooltiel.nl

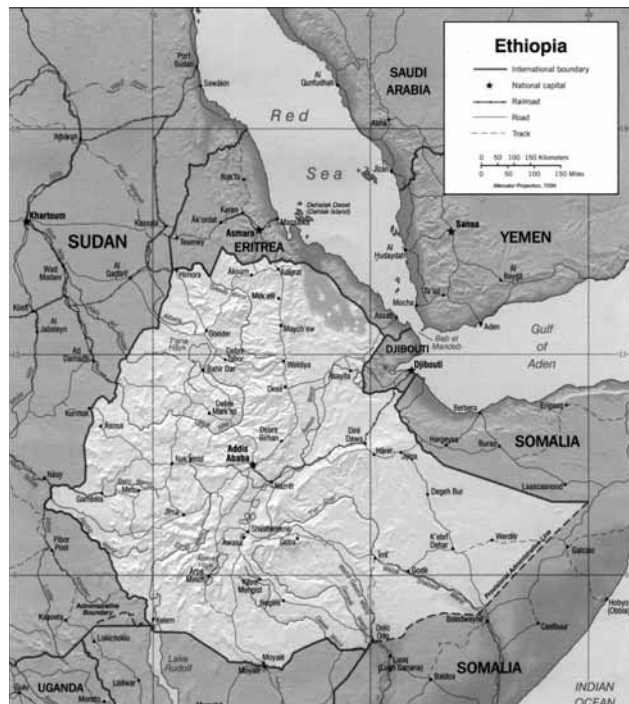
Tijdens deze reis zijn we o.a. op bezoek geweest bij de katholieke zusters Susy en Maty die al jaren in een missiepost in Gimbie (in het westen van Ethiopië) verblijven, en destijds de adoptiepapieren voor Ebise hebben verzorgd. Ook vonden we tijdens deze reis de vader en halfzus van Ebise terug, en dat is één van de redenen dat we deze zomer weer teruggaan naar Ethiopië. Beide meisjes willen elkaar graag weer ontmoeten, en natuurlijk vinden wij het ook erg fijn onze familie/vrienden daar weer te zien. We zullen een paar nachtjes bij Susy en Maty blijven, en natuurlijk willen we graag geld voor ze meenemen om hun goede werk daar te ondersteunen. Helaas is de hoeveelheid goederen die we mee kunnen nemen met het vliegtuig beperkt, dus vandaar onze actie op de lentemarkt om gelukspoppetjes te verkopen. Onder het motto 'Geluk te koop' vonden we dat wel heel toepasselijk.

Susy en Maty verrichten allerhande liefdadigheid: van medische zorg tot scholing, van preventie (HIV en TBC zijn een groot probleem!) tot voedselvoorziening, opvang van weeskinderen en projecten om met name kansarme vrouwen wat verder te helpen.

Om een paar zaken toe te lichten:

Voor vier euro kochten ze een ezeltje voor een oud vrouwtje die voor haar levensonderhoud afhankelijk was van het sprokkelen van hout. Het ezeltje bleek drachtig, dus na verloop van tijd was deze vrouw de trotse bezitter van wel twee ezeltjes! Hoe kan je een mens met vier euro gelukkig maken...

Een jongetje van elf verloor in korte tijd zowel zijn vader alsook zijn moeder. Tragisch genoeg bleef hij achter met een jonger broertje en zusje. Maar deze goedlachse knul liet zich niet uit het veld slaan, en gaf bij de zusters aan

zelfs graag naar school te willen, ondanks de zware taak die al op zijn jonge schouder rusten. De zusters regelden een matras (zodat hij in elk geval niet op de harde, koude vloer van zijn 'huisje' hoefde te slapen), en tevens een tafel en stoeltje om zijn huiswerk aan te maken. Een buitenlandse gulle gever betaalt sindsdien zijn schoolgeld, en zie daar, geluk lijkt echt te koop!

Tot slot: wat doe je als je in de rimboe bevalt van een drieling, en nergens een blikje Nutrilon kan kopen, om je kinderen te voeden? U raadt het antwoord al... Susy en Maty. Kortom, woorden schieten te kort, en ik weet, er zijn gelukkig heel veel van deze engelen op aarde.

Ik zie het als mijn taak om ze een heel klein beetje voort te helpen... ongeveer eens per maand gaat er een auto naar Addis Abeba waar de meeste zaken wel te krijgen zijn, dus geld is niet verloren in deze uithoek van het land.

Lieve mensen, als we allemaal iets zouden doen, voor iemand iets minder bedeed dan wijzelf, het maakt niet uit waar ter wereld, doe het daar waar je hart ligt, dan zou dat een goed begin zijn om de wereld een klein stukje beter te maken...

Ik wil iedereen die een gelukspoppetje bij me heeft gekocht heel hartelijk bedanken, en met name ook de marktgroep van de school die mij achteraf nog eens verrasten met de opbrengst van euro 250,-(!) voor het goede doel. Geweldig, heel hartelijk bedankt!

Ik beloof u in het najaar uitgebreid verslag te doen van het verblijf bij de zusters Susy en Maty, en de projecten waar het geld naartoe is gegaan.

Tot die tijd veel geluk gewenst!!!

PAULA SPOELSTRA

Wilt u reageren dan kan dat op het volgende emailadres:
info@orakelvandelphi.nl

Wijk in beweging

Op het C4Real-festival wordt 'alternatief' tot norm verheven

Samen met de wijk Eva-Lanxmeer bood het Culemborgse stadspark Caetslage op zaterdag 16 juni plaats aan het C4Real festival. Deze manifestatie, gericht op duurzaam wonen, werken, leven, leren en opvoeden, gaf bezoekers de gelegenheid kennis te maken met een hoop- en zinvolle realiteit.

Het festival trok belangstellenden van heinde en ver, die met al hun zintuigen konden ervaren hoe een hele wijk in harmonie met moderne leefomstandigheden en een bewuste omgang met de natuur kan zijn. De trotse bewoners hadden werkelijk alles uit de kast gehaald, om hun zevenjarige en toch fonkelnieuwe ecologische wijk te etaleren: rondleidingen, presentaties, demonstraties, workshops, verhalen, muziek, dans, lekker eten en drinken, het was er allemaal.

Eco-dorp

Jong en oud nam deel aan dit feest. Kinderen speelden op het festival met de elementen aarde, water, lucht en vuur, door samen met ouders te bouwen aan een eigen eco-dorp, met wilgentenen, stro en leem. Ook konden er vloten, vliegers en een kampvuur gemaakt worden. Volwassenen lieten zich informeren of inspireren bij de vele locaties op het terrein, zoals de Verhalen Tent of het Media Dome.

Compost

Op het terrein liep ik Wilfriede Guepin, oud vakleerkracht van onze school, tegen het lijf. Enthousiast als altijd, vertelde zij over de wijk 'Kwartel' waar zij woont en waar zij op eigen initiatief compost maakt. Permacultuur -multifunctioneel groenbeleid- is het toverwoord. Zo vormt bijvoorbeeld de aardpeer, als windkering met mooie bloemen én eetbare knollen, een welkome drie-eenheid. Wilfriede's composthopen liggen er volgens eigen zeggen florissant bij, met jonge pompoenplantjes er boven op. "Je ruikt er niets van, het groente- en tuinafval van de wijk wordt weer tot voedsel voor de planten en bloemen."

Open huis

Bewoners gunden nieuwsgierigen een blik in hun woning en deelden de opgedane ervaring met duurzaam wonen. Van verf tot voedsel, van kinderopvang tot werkomgeving, van lage energienota tot afvalwaterrecycling: aan alles dragen zij

hun steentje bij om het milieu te ontzien en tegemoet te komen aan een eigentijdse invulling van hun wijk. De groene hofjes waar de tuinen op uitkomen, met vele bloemen en geuren, bieden kinderen een rijke speelomgeving.

Terra Bella

Een oude appelboomgaard doet dienst als waterwingebied, de biologische appels en sap wordt in de wijk verkocht. Alle groenvoorziening wordt door de eigen stichting 'Terra Bella' beheerd. Er is een houtwerkplaats met een ideële doelstelling, de opbrengst van de stoeltjes, tafeltjes en het speelgoed dat er gemaakt wordt, gaat naar derde wereld landen.

Vrijeschool en kindercentrum

Er is een kleine, onafhankelijke school (een echte 'vrije' Vrijeschool volgens Wilfriede), de 'Werfklas' in het Werfhuus. Daar wonen, onder een groen dak(!), ook de drie leerkrachten die het schooltje runnen. De kinderen werken een ochtend in de week mee in de tuinen van Caetshage. In de toekomst zal ook de naschoolse opvang van 'Ons Kindercentrum' plaats vinden op de stadsboerderij.

Eva-Lanxmeer is een wijk in beweging die gezien mag worden als toonaangevend, en nog veel in beweging zal zetten. Het bewijst hoe gezamenlijke initiatieven kunnen leiden tot een verantwoorde samenleving.

KH

Jongens!

Dat er verschil is tussen jongens en meisjes wist ik eigenlijk wel. Dus toen onze derde, na twee dochters, een zoon bleek, was dat een aangename verrassing. De babytijd verliep niet veel anders dan bij de oudste twee. De peuters tijd was iets drukker, maar nu het baasje een kleuter is, is er toch wel het nodige anders. Zo ligt er nu standaard een tube Calendula-zalf op het aanrecht voor alle opgelopen schrammen. En een potje houtlijm voor al het speelgoed dat regelmatig in een straalvliegtuig verandert en een te harde buiklanding maakt. Zo is lopen in rennen veranderd en stappen in racen met de skelter.

In de vakantie heeft hij leren fietsen (dat werd al snel crossen!). Dus op maandag gaat hij op zijn eigen fiets mee naar school, want achter op de fiets bij mama is voor baby's! Nadat ik hem wat basis verkeersregels heb uitgelegd gaan we op weg. Het rechts rijden wordt al gauw van links n aar rechts rijden en stoepranden zijn mooie springheuvels voor 'crossers'. Bij de spoorweg overgang gaat hij bijna  op de slagboom zitten, "anders kun je de trein niet zien". Ik houd mijn hart vast! Gelukkig, we zijn goed op school aangekomen en ook weer heelhuids thuis. 's Avonds na het eten ben ik hem even kwijt, na enig speurwerk zie ik hem sjezend over de stoep gaan op zijn fietsje met een horde jongetjes uit de buurt op zijn hielen.

Dan is het bedtijd. Nadat hij zijn zussen op app el geroepen heeft voor een kus, lees ik hem nog een boekje voor. Dan pakken zijn beide handjes mijn gezicht, hij kijkt me met zijn mooie blauwe ogen aan en zegt: "mama, jij 'staat' in mijn hart".

ALETTA HAKKENES

Jansfeest

Wie een stumper
is of slecht van
aard, lacht om zijn
medemens; hij weet niet
eens, wat hij weten moet.
Zijn eigen fouten en
feilen.

Wie met zwijgen kan
zegt maar al te vaak
woorden die zijn zonder
zin; een praatzieke tong
die geen toorn bedwingt,
sticht zichzelf slechts
schade.

Werheid met gewaden
en wapens bij vrien-
den; van gulheid geen

Kalligrafie in klas 5/6

De spreuken zijn uit de Edda (Noors-Germaanse overlevering).

De letters zijn naar Gotische lettertypen.

De lijst is volgens bandvlechtmotieven.

Het papier is in een thee- of koffiebak 'geperkamentiseerd'.

Letters zijn geïnkst met watervaste 'Oost-Indische' m.b.v. een kroontjespen.

De inkleuring is met goud- en/of zilververf en met kleurpotlood.

Klas 5 und 6 spielt:

Die unglaubliche Geschichte von Kai aus der Kiste

Kai, in diesem Moment nog in der Kiste!

Wachmeister Bumser und sein Helfer; streng und immer aufmerksam auf Strassenjungen (in diesem Moment aber nicht ganz,...).

Die Marmorstatue von Markgraf Gottlieb dem Dicken.

Die 'cast' versammelt auf der Bühne.

Bewustzijn

Hier bewust zijn.

Je neemt je omgeving waar.

De stand van de aarde ten opzichte van de zon, geeft ons dag, nacht en de seizoenen.

De natuur in al haar pracht, geeft ons kleuren in de vorm van zonsopgang en -ondergang, de bomen, bloemen, voedsel en zoveel meer. In deze drukke tijden gaan we er zo makkelijk aan voorbij, haast, drukte, volle agenda's, afstanden overbruggen...

We leven in de moderne tijd. De seizoenen blijven echter als van-ouds en zij die zien, luisteren, ervaren en er bij stil willen staan, beseffen de invloed die het heeft op fysiek, mentaal en zielsniveau.

De jaarfeesten verbinden ons met het collectieve bewustzijn, de aarde en de kosmos, door samen te vieren verbinden we ons ook met elkaar.

Voor ons is het nu de tijd om over het vuur te springen, dit om te louteren, een reinigend vuur, vruchtbare aarde, vernieuwing. Een onmisbare schakel in het geheel. Wie niet over het vuur kan springen kan een oranje steen, of bloemen van het seizoen bij zich dragen. Vroeger maakten de mensen een kruidenwis, dit was een boeket van zeven kruiden die bij elkaar werden gebonden, deze werd een jaar lang in huis gedroogd en opgehangen. De keuze van kruiden stonden niet vast, maar een praktisch iemand koos kruiden vanwege insectwerende eigenschappen, een ander kon kiezen voor een geneeskrachtig boeket of vanwege de heerlijke geur. Deze kruidenwis werd vernieuwd en de oude werd rond de datum van Sint Jan in het vuur geworpen. Praktisch gezien kun je je omgeving een tintje geven door bijvoorbeeld een carneool op je bureau te zetten of een zonnesteen op tafel te plaatsen. Bloemen en kruiden van het seizoen zijn bijvoorbeeld; wilde ridderspoor, driekleurig viooltje, waterlelie en grote pimpernel.

Van oudsher werden er vreugdevuren aangelegd en werd de zon op haar sterkst gevierd.

Op de vrijeschool wordt aandacht besteed aan de doop van Jezus door Johannes in de rivier de Jordaan. Zijn boodschap was, kom tot inkeer, het rijk der engelen is nabij. Hoe je er ook tegen aan kijkt, met welke ogen je kiest om het gebeuren te benaderen, ervaar, voel, luister naar je innerlijke stem. Vier het zijn er van bewust.

Wees je ervan bewust, je mag er bewust zijn.

Mol gaat verhuizen

Op een zonnige zomerse dag maakt Muis een wandeling door het bos. Opeens hoort hij een hoop kabaal. Hij gaat op het geluid af en komt bij de molshoop in de boswei. Er staan een heleboel spullen buiten: een tafeltje, een paar stoeltjes, potten en pannen. Puffend komt Mol met een kast te voorschijn.

“Wat ben jij aan het doen?” vroeg Muis. Mol zette de kast met een smak neer.

“Ik ga verhuizen”, zei Mol, en hij ging weer in zijn hol. Eekhoorn had het lawaai ook gehoord.

“Wat gebeurt er allemaal?” vroeg Eekhoorn vanaf een hoge tak.

“Mol gaat verhuizen”, zei Muis.

“Verhuizen? Waar naartoe?” vroeg Eekhoorn.

Muis haalde zijn schouders op. Mol kwam naar buiten met zijn bed op zijn rug.

“Waar ga je eigenlijk wonen?” vroeg Muis.
Mol zette het bed neer en keek om zich heen.
“Tja, daar zeg je wat”, zei Mol. “Dat weet ik nog niet.”
“Je zou eerst een nieuwe plek kunnen zoeken”, zei Eekhoorn. Dat vond Mol een goed idee. Samen met zijn vriendjes ging hij op zoek.

Ze kwamen in de buurt van het holletje van Muis.
“Dit is een goeie plek”, zei Mol, en hij wilde gaan graven.
“Ho, stop! Niet voor mijn deur”, riep Muis geschrokken.
“Dan kan Muis er straks niet meer in”, zei Eekhoorn.
Mol zuchtte.
“Laten we verder kijken”, zei hij en ze liepen door.
“Hier lijkt het mij wel geschikt”, zei Mol toen ze een eindje verder waren.
Maar zodra hij begon te graven kwam Kruidenmannetje zijn huisje uitgerend.
“Wat is hier aan de hand?”, riep hij verbaasd.
“Ik graaf een nieuw hol”, zei Mol.
“Hij gaat verhuizen”, zei Eekhoorn.
“Maar toch niet vlak voor mijn huisje?” zei Kruidenmannetje.
“Hij wilde ook al voor mijn deur graven”, zei Muis.
“Laten we naar Uil gaan, misschien weet Uil een goeie plek”, stelde Kruidenmannetje voor.

Eekhoorn kwam als eerste bij Uil aan.
“Mol gaat verhuizen”, zei hij toen Uil zijn ogen open deed.
“Verhuizen, waarnaar toe?” vroeg Uil.
“Dat weet hij nog niet”, zei Eekhoorn.
De anderen kwamen er nu ook aan.
“Hij wilde naast mij komen wonen!” riep Muis.
“En toen probeerde hij het bij mijn huisje”, zei Kruidenmannetje.
Mol keek naar zijn voeten.
“Waarom wil je eigenlijk verhuizen,” vroeg Uil, “je hebt toch een mooie plek in het bosweitje?”
“Het wordt zo krap en het is een rommel. En een hert trapte op mijn molshop”, zei Mol. Hij keek bedremmeld voor zich uit.
“Als we je nu allemaal eens zouden helpen”, zei Uil.
“Ja, ik help je wel graven”, riep Muis.
“En ik kom de boel opruimen”, zei Eekhoorn.
“Dan timmer ik een hekje om de molshop heen,” zei Kruidenmannetje, “dan krijg je een eigen tuintje en kunnen de grotere dieren de boel niet meer plat trappen”.
Het gezicht van Mol klaarde op.
“Dat is fijn”, zei hij zachtjes.
“Goed plan”, zei Uil en hij deed zijn ogen weer dicht. Hij was nog niet uitgeslapen.
De anderen gingen meteen aan de slag.

De volgende dag had Mol een spiksplinternieuw hol. Muis had geholpen met het graven van een nieuwe kamer. Eekhoorn had alles opgeruimd en afgestoft met zijn grote staart. Kruidenmannetje had een hekje getimmerd en een bordje gemaakt. ‘Hier woont Mol’ had hij er in sierlijke letters opgeschilderd. In het hol was alles mooi en gezellig ingericht.

’s Avonds gaf Mol een feestje.
“Omdat jullie mij zo goed geholpen hebben”, zei hij.
En tot diep in de nacht klonk de vrolijkheid in het bos.

Kasper Heineke

Gekraakt Recept

Noten zijn er om gekraakt te worden, vooral nu de oude noten op moeten. Recepten kun je ook kraken, zeker als ze geheim zijn. Een van de lekkerste taarten met noten wordt gebakken door de bakkers van Thedinghsweert. Ze zijn vrij machtig en zoet, en goed te bewaren. Hoe doen ze dat? Culinair hacken doe je zo...

He beginnen met die taartjes eens onder de loep te nemen. De taartjes zijn pakweg 15 en 24 centimeter in diameter. Laten we meteen maar kijken hoe we er twee van 24 cm bakken. Een is al heel wat voor een gezin, maar omdat ze zo lekker zijn kan de tweede in de diepvries voor later.

De bodem

Voor 2 taarten van 24 cm heeft de bodem waarschijnlijk bestaan uit: ±400 gram biologische bloem, ±200 gr boter, (half roomboter/half margarine zou ook kunnen) ±200 gram rietsuiker en minimaal een eitje. Dat moeten zij vervolgens tot deeg hebben gekneed. Ik houd het er op dat daarvan pakweg $\pm 2/3$ is gebruikt voor de bodems, $\pm 1/3$ voor de deksels.

De vulling

Voor de vulling verdenk ik de bakkers ervan ±300 gram suiker (wie geen of minder suiker wil gebruiken moet maar eens honing proberen), ±250 gram walnoten, ±200 gram room te hebben genomen. Ze hebben karamel moeten maken van de suiker, zoveel is zeker. Van de walnoten hebben ze een aantal apart gehouden voor de garnering. Kan naar eigen inzicht gedaan worden. De rest zullen ze grof gehakt met de room bij de karamel hebben gedaan. Anders kan het niet gegaan zijn. Of zou de suiker gekarameliseerd zijn tijdens het bakken? Kan ook...

De taart

Vervolgens moeten zij daarmee de bodems gevuld hebben alvorens de deksels er op vast te drukken. Deeg dun uit rollen, de bodem mag iets dikker dan de deksel. Het garneren met noten is waarschijnlijk na bestrijken van de deksels met melk gebeurd: Ze plakten goed!

Het bakken

Het lijkt zo simpel, het is haast verdacht... En toch, na enig experimenteren met de temperatuur en de tijd en plaats in de oven, bleek zo'n 20 minuten bij 175 graden voldoende. Onderin, dan wordt de bodem lekker stevig. Maar het blijft experimenteren, elke oven is anders...

Bij ons kwamen er uiteindelijk geweldig lekkere taartjes uit. Bijna net zo lekker als die de bakkers van Thedinghsweert!

K.H.

Bij Avalon kunt u terecht voor:

- Permanent make-up
- Dr. Hauschka behandeling
- Dr. Hauschka producten
- Lymfe drainage
- Electrisch ontharen
- Lichaamsmassage
- Harsen
- Wimpers/wenkbrauwen verven
- Behandeling mannenhuid

AVALON

DE HENNEPE 479 • 4003 BG TIEL • 0344 631946

Aitton notarissen

Aitton notarissen is het grootste notariskantoor in Tiel, waaraan verbonden zijn 6 (kandidaat) notarissen, 3 notarisklerken en 11 overige medewerkers.

Een laagdrempelig kantoor, waarin diverse specialisten samenwerken ten behoeve van particulieren, ondernemingen, overheden en instellingen.

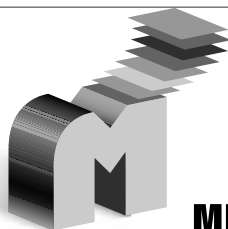
Bezoekadres
Lingedijk 58, Tiel
www.aittonnotarissen.nl

Postadres
Postbus 210
4000 AE Tiel
info@aittonnotarissen.nl

Telefoon
(0344) 67 71 77

Fax
(0344) 62 20 53

Aangesloten bij Formaat notarissen.

MEERPAAL
GRAFIMEDIA
GRAFISCHE PRODUCTIES

| de kortste weg naar resultaat

Stephensonstraat 7
4004 JA Tiel
Postbus 95
4000 AB Tiel

Tel. 0344 613636
Fax 0344 673488

info@meerpaal.com
www.meerpaal.com

Traktatie

Vogelschrik weegt en wikt

Prikt en ogenblijkt

Kraai slikt, stikt

Wie heeft 'm dat geflikt

Alle graankorrels ingepikt!

Alle graankorrels in het korenveld van onze Vogelverschrikker worden verwerkt in deze klassieker: een te gek lekkere appelcake met een vleugje anijs erdoorheen. Absoluut een hit bij de kinderen, zeg ik uit ervaring. Wel 25 kindermondjes kun je er mee vullen, maar of ze daarna stil zijn is de vraag... Waarschijnlijk smaakt het naar meer! Breng de zomer mee naar binnen en maak een paar grasmannetjes als vogelverschrikker, geef iedereen een krasse kraai op zijn stukje cake en je kind brengt zo een onvergetelijke traktatie mee naar school.

Het recept kun je terugvinden in het kookboek van Yolande van der Jagt (zie boekrecensies) of op de site van de Seizoener, evenals de werkbeschrijving van de bijenwas-kraaitjes en de grasmannetjes.

De beschrijving van deze traktatie is te vinden op: www.seizoener.nl/traktaties.htm

TRAKTATIE EN TEKST: MARGREET TJALSMa

FOTOGRAFIE: MARCEL REKERS

Seizoener

S H O P P

Natuur op de muur

Echte verf hoort niet te stinken. Echte verf, zoals die van de firma Auro, ruikt lekker. Hij is gemaakt van natuurlijke grondstoffen, die nauwelijks bewerkt zijn. Daardoor kan de muur ademen en draagt hij bij aan een goed klimaat in huis. Voor synthetische kleuren als signaalrood en gifgroen ben je bij Auro trouwens aan het verkeerde adres. Hun staalkaart met mooie diepe natuurpastels daarentegen is heel groot! Net zoals het aantal verwerkingstechnieken, van simpel dekkend tot meerkleurig gesluierd.

Auro muurverf, prijs per m² ca. € 0,85. Kijk voor informatie of verkoopadressen op www.auro.nl of bel Auro-importeur Farvocolor 0511-425628.

Zomercreme

De klassieke rozencreme van Dr. Hauschka heeft er een zomers zusje bij gekregen: Rozencrème Light. Heeft de huid in de winter wat meer behoefte aan olie, in de warme zomer mag een crème licht zijn en lekker snel intrekken. De voedende en harmoniserende ingrediënten waaronder avocado, heemst, wondklaver, rozenwater en rozenwas zijn gebleven, de crème bevat alleen minder olie.

Dr. Hauschka Rozencrème Light, tube 30 ml, prijs € 18,95. Verkrijgbaar bij de natuurvoedingswinkel en reformzaak. Voor informatie over Dr. Hauschka kijk op www.drhauschka.nl.

Boekbinden

Dit houten boekje is er één uit de serie minibookjes van Sacha de Ven. Zij was, als grafisch ontwerpster, het beeldschermwerk een beetje moe en wilde iets tastbaars uit haar handen laten komen. Sindsdien heeft ze zich bekwaamd in het boekbindersvak en heeft ze onnoemlijk veel intrigerende boeken en boekjes gebonden. Ze geeft haar kennis door in workshops, waarbij oorspronkelijkheid en inventiviteit leidraad zijn.

Houten boekje van Sacha de Ven, prijs € 25,-. Voor bestellingen en informatie kijk op www.sachadeven.nl.

I N G

Vakantieboekenlegger

Onmisbaar bij je stapel zomerboeken: boekenleggers! Deze boekenlegger is gemaakt van glaskralen in een fair trade project in India. Het touwtje past om de kaft en vertelt je waar je de draad van het verhaal weer op kunt pakken...

Boekenlegger van de Fair Trade Organisatie, prijs € 2,50, te koop via www.coloursofnature.nl.

Think Green tonijn

De geelvintonijn is afkomstig uit de grote oceaan en staat, in tegenstelling tot de blauwvin- en grootogtonijn, niet op de rode lijst van het Wereld Natuur Fonds. Bovendien worden er geen drijfnetten gebruikt en wordt de geelvintonijn dus dolfijnvriendelijk gevangen. De vis is ingeblikt met biologische Griekse olijfolie van eerste persing. En, oh ja, naast al dit goede nieuws zou je het bijna vergeten: Think Green tonijn is verschrikkelijk lekker!

Think Green, wilde tonijn in olijfolie, 160 gram (uitlekgewicht 140 gram), prijs € 4,15. Verkrijgbaar in de natuurvoedingswinkel.

Liters limonade

Maar liefst 3 liter limonade haal je uit zo'n vrolijk flesje organische siroop van het Engelse Belvoir Fruit Farms. Er zijn vijf soorten, allemaal op basis van puur fruit, zonder kunstmatige kleur-, smaak-, of zoetstoffen. Ik heb er drie getest: ik proefde achtereenvolgens heel pittige gember, échte vlierbloesems en bijzonder smaakvolle bosbessen. Bij deze heet ik limonadesiroop van Belvoir van harte welkom in de grote mensenwereld!

Ginger, Elderflower, en Blueberry Cordial van Belvoir Fruit Farms. Fles van 0,5 liter, prijs € 5,70.

Verkrijgbaar bij Rio de Bio, biologische verswinkel in Utrecht, telefoon (030) 2723323, of kijk op www.riodebio.nl.

Zomerbespiegelingen

De eerste zes maanden van het kalenderjaar liggen achter ons. Maanden van meegroeien met de natuur, van meebewegen naar buiten in de zon, die meer schenkt dan alleen maar warmte. Vanuit de stille adventtijd en de weken na Kerstmis ontstaat de stuwende beweging vanuit het aardelichaam, waardoor, tegen de zwaartekracht in, de natuur mee omhoog gedragen wordt. Aanvankelijk wordt de aarde bekleed met een levend tapijt in alle tinten groen; het groeiende gras op de weiden, het jonge blad dat uit diep rode knoppen tevoorschijn komt. En dan barst de kleurenpracht van vele bloesems los, zoet geurend, zacht wiegend in de warme lentewind.

Moeder Aarde kleedt zich als bruid, zij siert parken, tuinen en brede bermen. Langs oevers en weiden is haar bruidskleed afgezet met witte kanten kragen en sluiers van fluitenkruid tot aan de horizon. De meimaand is de vrouwenmaand, de Mariamaand, waarin we ook Moederdag vieren.

Ik schrik bijna als in juni de eerste rode rozen alweer langs de dakrand kleuren, vlierbloesems met honderden schermen over de duiventil neerbuigen en me aanzetten een nieuwe wintervoorraad vlierbloesemsap te bereiden. Zuring kleurt de weiden rood met hier en daar gele plekken boterbloemen. Witte margrietten staan langs snelwegen en gele lissen kleuren de waterkant, waar groene kikkers luidruchtig zorgen voor nageslacht. Het is allemaal om ons heen, we hoeven alleen maar te kijken.

Beweging naar buiten

Dag na dag beschrijft de zon langere banen en klimt zij gestaag naar haar hoogste stand aan de hemel. Ook de natuur bereikt haar maximale hoogte, hoger kunnen bomen en bloemen niet reiken. Onze aarde nadert haar grootste omvang.

Voor mij stopt die naar buiten gerichte beweging, waarin ik zelf meega, niet bij de bloei in de boomtoppen en de Johannescheuten. Nee, in mijn beweging naar buiten toe neem ik er op z'n minst nog de wolken als boomkruinen bij en ervaar ik zelfs hoe in korte zomernachten de sterren binnen handbereik bewegen.

Op 21 juni breekt de zomer aan, dan worden er geen stengelgewassen, zoals rabarber en asperges meer geoogst. In de warmte van juli en augustus biedt Moeder Aarde in wezen geen ruimte meer voor uiterlijke groei en bloei aan het grootste deel van de inheemse plantenwereld. Zij richt zich nu op het behoud van de soort door zichzelf in vruchten en zaden te verankeren. De zomerzon is een dalende zon, een rijpende zon, het plukken van de vruchten kan beginnen. Om de overgang te vieren van de lente naar de zomer maak ik met de kinderen jam van rabarber en aardbeien. Aardbeien, 'zomerkoninkjes', zijn voor mij nog altijd de eerste zomervruchten.

Zomertijd, tijd van rust

Zoals het onstuimig bewegende najaar ons naar een midwinterperiode van rust bracht, zo leidt het bruisende voor-

Vier de jaargetijden

De Seizoenerwinkel verkoopt online bijzondere vondsten: producten die met liefde en aandacht gemaakt zijn. De winkel werkt het liefst op basis van de jaargetijden en stemt haar producten daarop af. Een bezoek aan de webwinkel zal daarom regelmatig opnieuw verrassen!

WWW.SEIZOENERWINKEL.NL

jaar ons naar een rustperiode in de zomertijd, waarin ook voor ons mag rijpen wat we in de lange tijd ervoor hebben opgenomen.

Het is leuk te horen hoe iedereen met verlangen de eigen vakantiebestemming kiest en benoemt: 'Vliiieeland', kan zo innig, liefdevol uitgesproken worden,

dat ik meteen al de betreffende

familie op die prachtige camping

in de duinen of aan de wadkant zie kampe-

ren. Luisteren naar de vogels, rondge-

slingerd worden in de brand-

ding, vuurtje stoken bij onder-

gaande zon, stok-

ken snijden bij de tent.

Of de medede-

ling: 'Wij gaan naar de bergen'.

Liggen daar de nieuwe uit-

dagingen voor de kinderen, wor-

den daar nieuwe toppen beklommen,

beekjes verlegd, stenen verzameld, bloemen gedroogd?

Bij thuiskomst vragen wij elkaar of het

een goede vakantie was. Meestal gaan de antwoorden niet verder dan: "ja, heerlijk, mooi huisje, goede camping, mijn man heeft gekookt, veel gelezen, lekker bruin gebakken." We brengen niet onder woorden hoe we door die vakantieplek en omstandigheden werkelijk het alledaagse konden loslaten; hoe datgene in ons kon rijpen, wat in de tijd daarvoor doorleefd werd, waardoor we vruchten van zelfkennis konden plukken en ideeën ontstonden voor het nieuwe school- of werkjaar.

Vakantiebewustzijn

Ik herinner me pijnlijk hoe na een zeiltocht naar de Oostzee met (te) jonge kinderen bij thuiskomst de belangstellende grootouders alleen verteld werd over ijsjes, jonge poesjes op een terras. Nota bene, daarvoor bevaar je wereldzeeën. Het was me natuurlijk best opgevallen, dat de jongste steeds vroeg: "waar zijn we nou, hoe heet dit land, waar is ons land". Ja, zeker is er een verschil tus-

sen gezinscultuur en oudercultuur!

Hoe kunnen we er met meer bewustzijn een goede vakantie van maken?

De zomertijd is een tijd, waarin het gezinsleven geïntensiveerd kan worden; ouders én kinderen kunnen nieuwe kan-

ten van elkaar leren kennen. De zomertijd is ook een tijd om het oude los te laten

en in een nieuwe beweging te komen. Daarvoor helpt het

om naar de vakantiebestemming niet het

huishouden en/of het speelgoed

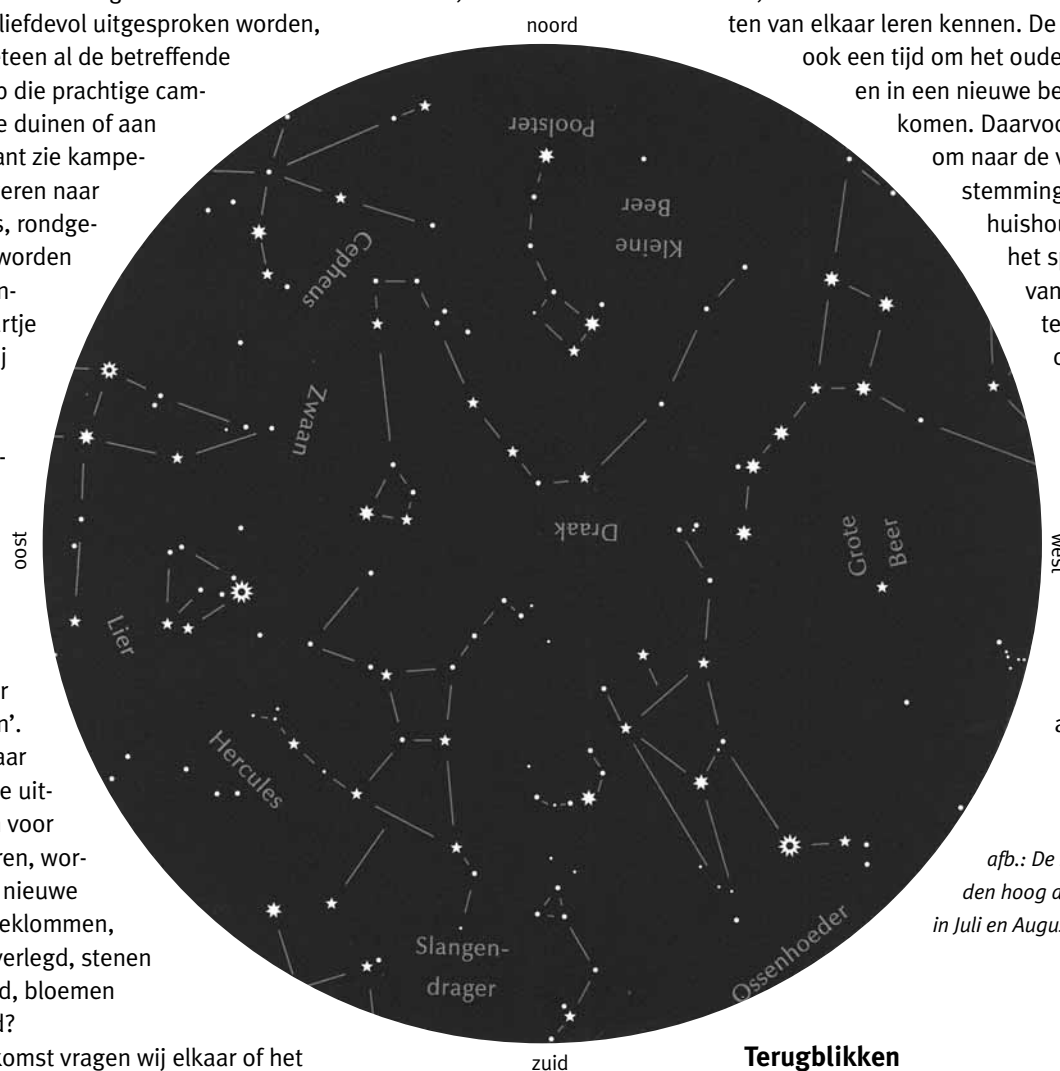
van thuis mee te nemen. In

de ene hand de knuffel

en in de andere hand een

boek, mogelijk afgestemd

op de nieuwe plek of activiteiten.

afb.: De sterrenbeelden hoog aan de hemel in Juli en Augustus

Terugblikken

Boven alles staat het verzorgen van het ritme van dag en nacht, van opnemen en verwerken, van rust en van activiteit. Ik herinner me met mijn kinderen veel 'schemerplezier': luisteren naar de merelzang die over de dag verhaalt, wachten op de egel, de eerste vleermuis, de uil die uit de holle boom moet komen of het verschijnen van de eerste sterren. En dan gaan we slapen. Ik herinner me ook hoe ik met de oudste op Texel meerdere keren in alle rust tegen een hooiberg zat. Al mijmerend over het komende schooljaar in de derde klas, probeerde ik het oude geloof in Sinterklaas in een nieuw weten over te laten gaan, omdat ik wilde voorkomen, dat dat door anderen op een gegeven moment op onwaarschijnlijke wijze zou gebeuren. Terugblikken op de dag ordent de belevenissen en maakt het mogelijk later de ervaringen onder woorden te brengen. Als alles van de dag nog eens is benoemd, slaapt het kind rustig in en komt niet nog drie keer uit bed.

Ideeën voor meer vakantiebewustzijn

Hieronder vind je ideeën geïnspireerd op eigen ervaringen uit zomervakanties met kinderen:

Het gezamenlijk vakantieboek kan van groot formaat zijn, zodat de een er in schrijven kan, de ander over de belevenissen tekent en de jongste kan plakken. Voor grote kinderen is een eigen dagboek welkom om de ervaringen te ordenen en de vakantie te overzien, en misschien zijn er momenten waarop daaruit kan worden vorgelezen.

Voor mensen die fietsend, varend of wandelend hun vakantieplan uitvoeren is het zinvol om op een plattegrond van het betreffende gebied samen de afgelegde weg in te tekenen.

Voor alles wat er te verkennen, te vinden en te verwerken is neem ik gidsen mee, bijvoorbeeld over stenen, schelpen, bloemen, vogels, vlinders enzovoorts.

Een vakantie kan een thema krijgen, bijvoorbeeld:
Schelpen: leer ze te vinden op bijzondere plaatsen. Plak

ze mooi op en geef ze hun naam. Maak in de deksel van een schoenendoos, in een lege jampot of in een luciferdoos mozaïekjes van schelpen in gips, of doe ze op z'n minst in een glazen pot met water.

Bloemen: pluk ze, vind de namen, maak boeketten, droog ze in een bloemenpersje voor nazomeractiviteiten als een herfstlantaarn, transparantjes, wenskaarten, postpapier. Maak Johannesolie: verzamel de propellerbloempjes in een potje olie, dat steeds in de zon staat. De olie neemt de geelbruine kleur van de bloempjes aan. De hele winter door worden kwaaltjes ermee verzacht en soms helemaal genezen.

Vlinders: maak een vlindernet, vang een vlinder, en laat hem binnen even tegen het raam fladderen tot je de naam gevonden hebt en hem kunt tekenen.

Sterren: maak een hooibed in het veld en vervolg in een maanloze nacht de vaste sterren rond de poolster, het komen en gaan van de sterrenbeelden van de dierenriem en de planeten. Vergeet de sterrenkaart niet of maak hem zelf. Er zijn prachtige verhalen over de herkomst van de namen van de sterren.

Vochtel

Mouedje

Wadstak

Boer mossel

De zomertijd is een tijd van bezinning, van rijpen; van los laten en geïnspireerd worden; van nieuwe ontmoetingen in nieuwe omgevingen.

We mogen de zomer niet verslapen, wat niet betekent, dat we niet in een sluimerend natuurbewustzijn mee mogen bewegen met de zon. Maar zomerzothed en midzomernachtdromen moeten ons niet in verwarring brengen en afhouden van ervaringen en ideeën, waarmee we gesterkt de thuisreis en het nieuwe schooljaar aanvaarden. Op de eerste schooldag zullen de leerkrachten vol belangstelling onze kinderen verwelkomen, die zich na zes weken vol zomerervaringen weer verwachtingsvol voor het nieuwe klaslokaal verzamelen. De kinderen zijn gegroeid, gerijpt,

veranderd. De nieuwe fysionomie verrast: is het bij de ene leeftijdsgroep het wisselende gebit, dat het uiterlijk verandert, bij een andere groep is het een sterker lijnenspel, waardoor meer persoonlijke vorm zichtbaar wordt. Maar ook een steviger handdruk of juist meer gereserveerdheid valt op in de nieuwe ontmoeting. Laten we ons erop verheugen om straks samen met de leerkrachten naar die ontwikkelingen te kijken.

Een goede zomervakantie!

TEKST EN ILLUSTRATIES: JUUL VAN DER STOK

Bovenbouw in beweging

Rudolf Steiner College Rotterdam eerste Seizoener-bovenbouw

In de wachtkamer van therapeuticum Helianth in Rotterdam valt mijn oog op de Seizoener. Leuk om even in te kijken wellicht. Het blijft niet alleen bij bladeren en plaatjes kijken; ik ben aan het lezen voor ik er erg in heb. De inhoud boeit. Zelfs zo, dat de sticker met de tekst 'Te verkrijgen bij de dokterassistente aan de balie' me ertoe aanzet om meteen een exemplaar voor thuis aan te schaffen.

Als ik de Seizoener bijna helemaal uit heb, lees ik dat het een blad is voor en door vrijeschoolouders van de onderbouw. Wat een teleurstelling! Ik ben leerkracht op de bovenbouw. Mag ik het dan niet leuk vinden? Het kan niet waar zijn! Op de vrijeschool gaat het toch om de gehele ontwikkeling van het kind van de kleuterklas tot en met klas 12? Het lijkt mij haast vanzelfsprekend dat de Seizoener ook de interessante weg naar de volwassenheid wil volgen. De vrijeschool is een plek om kind te zijn, maar ook een plek om volwassen te worden.

Als redacteur van de schoolkrant van het Rudolf Steiner College besloot ik te onderzoeken of het een haalbare kaart zou zijn om de Seizoener ook voor mijn school in te zetten. Ik vond de landelijke artikelen immers niet alleen interessant voor onderbouw-ouders maar ook voor de ouders van de bovenbouw.

Na een eerste ontmoeting met de mensen van de Seizoener bleek dat er voor ons het nodige voordeel te behalen viel. Met name op het vlak van de productie zou ons veel werk uit handen worden genomen omdat de lay-out helemaal wordt verzorgd door de vormgevers van de Seizoener. Wij leveren alleen de tekst en het beeld aan en krijgen een kant-en-klaar tijdschrift terug met daarin opgenomen ons eigen schoolkrant.

En zo werd het Rudolf Steiner College de eerste bovenbouw in Nederland die aan de Seizoener meedoet. Hopelijk volgen er meer!

Geschiedenis

De eerste vrijeschool is in 1919 opgericht in Duitsland. Vier jaar later, inmiddels vierentachtig jaar geleden, startte in een woonhuis in Den Haag de eerste Nederlandse vrijeschool, met een tiental kinderen. Zesentwintig jaar later werd de Rotterdamse vrijeschool voor basisonderwijs opgericht. In 1977 kwam het voortgezet vrijeschoolonderwijs in ons huidige schoolgebouw aan de Vondelweg tot ontwikkeling en sinds 18 jaar is de bovenbouw een zelfstandige organisatie, het Rudolf Steiner College. Enige jaren geleden zijn wij gefuseerd met de vrijescholen voor voortgezet onderwijs in Den Haag en Leiden tot Vrije School Zuid-Holland en sinds het jaar 2000 heeft onze school de uitdaging aangenomen om zelf de schoolexamens aan te bieden. Vanaf vorig schooljaar zijn de leerwegen en examens vwo, havo en vmbo-tl opgenomen in het vrijeschoolleerplan.

Bovenbouw in Nederland

Er zijn 14 bovenbouwen in Nederland (zie kader). Daarnaast is er een bovenbouw op een aantal Tobiasscholen voor speciaal onderwijs. De vrijeschool was vroeger een school zonder examens, maar dat is veranderd. De bovenbouwen zijn sterk in beweging. Naar aanleiding van de invoering van de examens en leerwegen is het hele leerplan opnieuw doorzocht en vorm gegeven. Het is een uitdaging om steeds weer opnieuw tot acceptabele oplossingen te komen bij de

spanning tussen het pedagogisch gewenste en dat wat zich aan ons opdringt vanuit de examens. De vrijeschool bedoelt in de eerste plaats een ontwikkelings- en opvoedingshulp bij het volwassen worden te zijn. Maar we leiden onze leerlingen niet alleen naar een vrijeschoolafsluiting, we geven hen ook de gelegenheid een diploma te halen.

Trots

In de Pedagogische Vergadering, die wij net zoals alle vrijescholen iedere week houden, vroeg ik mijn collega's waar zij trots op zijn in onze school. Een vraag waarop je niets dan positieve antwoorden kunt verwachten: dat iedereen

Bovenbouw vrijescholen in Nederland

Geert Groote College	Amsterdam
Adriaan Roland Holtschool	Bergen NH
Michaël College afd. Rudolf Steiner	Breda
De Vrije School	Den Haag
Novalis College	Eindhoven
Vrije School Groningen V.O.	Groningen
Rudolf Steinerschool	Haarlem
Marecollege	Leiden
Bernard Lievegoed School bb	Maastricht
Karel de Grote College	Nijmegen
Rudolf Steiner College	Rotterdam
Stichtse Vrije School	Zeist
Vrijeschool de Berkel V.O.	Zutphen
Vrije School De IJssel V.O.	Zutphen

respect heeft voor elkaar, nabijheid, het houden van de leerlingen, juiste intenties, collega's die voor hun ideaal gaan, broeder- en zusterschap, hoop, teamspirit, collegiale sfeer, aandacht, kameraadschap, persoonlijke omgang tussen leraar/leerling, leerling/leerling, leraar/leraar. Allemaal verschillende bewoordingen voor ongeveer hetzelfde. Maar één antwoord sprong er echt uit: de Ambachtelijke Stroom. Iets waar we trots op kunnen zijn, maar pas sinds het begin van dit schooljaar. Toen is ons onderwijsaanbod verrijkt met deze vierjarige ontwikkelingsweg.

Ambachtelijke Stroom

De Ambachtelijke Stroom is vrijeschoolonderwijs met een andere benadering en invulling dan gebruikelijk. Hier is de praktijk het uitgangspunt: leren vanuit het doen in plaats vanuit het denken. De leerling ervaart de lesstof door de dingen zelf te doen, te ervaren, te zien, te horen, te voelen. De Ambachtelijke Stroom is bedoeld voor leerlingen die vanuit het doen in het leerproces komen, om meer vanuit het concrete naar het abstracte te komen. Deze leerlingen zijn gebaat bij onderwijs in kleine groepen van maximaal 18 leerlingen, zodat er ruimte is voor individuele aandacht. De dag begint met de handen, de ambachtelijke periodes zoals pottenbakken, tuinwerkzaamheden, acrobatiek en koken. Daarna volgt het gewone periodeonderwijs, waarin vooral theorie aan bod komt. Maar hoe pak je als periodeleerkracht zo'n theoretisch vak als bijvoorbeeld de meetkunde aan, waarin veel abstracte begrippen worden gebruikt? Door korte lijntjes uit te zetten, overzichtelijke hoeveelheden stof aan te bieden en veel te herhalen. Door zelf lijntje voor lijntje een meetkundige constructie te tekenen bijvoorbeeld, doorleeft het kind de stof en blijft het bij de essentie.

Sfeer

De sfeer in de klas is bewonderenswaardig. Doordat je met

zo weinig leerlingen bent, zie je heel veel van elkaar. De kwaliteiten, maar ook de dingen die ze niet zo goed kunnen. De ene leerling is goed in taal en heeft moeite met wiskunde. De andere leerling heeft moeite met het houden van een spreekbeurt voor de klas, maar blinkt uit in het handwerken. Iedereen krijgt de kans om dingen te leren. Aan het zelfvertrouwen wordt in de eerste maanden van het schooljaar hard gewerkt en dat werpt z'n vruchten af. Deze leerlingen hebben een ongelofelijke motivatie en veel doorzettingsvermogen. Ze zeggen niet: 'Dit kan ik niet en dit wil ik niet', wel: 'Dit kan ik niet, maar ik doe het toch' en daarna kunnen ze het. Wat ze doen, doen ze echt met aandacht.

Ontwikkeling

Het Rudolf Steiner College is een school met ongeveer 660 leerlingen en 70 leerkrachten en medewerkers. De Ambachtelijke Stroom wordt door iedereen binnen de school gesteund en gedragen. Als school zijn we benieuwd hoe de Ambachtelijke Stroom zich verder ontwikkelt. Op meerdere bovenbouwen in het land is reeds een Ambachtelijke Stroom aanwezig of in ontwikkeling. 'Aandacht voor het gehele kind' is waar de vrijeschool altijd voor stond. Daar kan aan toegevoegd worden: 'Aandacht voor alle kinderen!'

TEKST EN FOTOGRAFIE: DIANA ROZENDAAL

Bronnen:

- Website van het Rudolf Steiner College te Rotterdam, www.rudolfsteinercollege.nl
- Website van de Vereniging van vrijescholen, www.vrijescholen.nl
- Marcel Seelen: Mijn lot heeft vlam gevat. Droom en daad van de Vrije School. Uitgeverij Vrij Geestesleven, Zeist, 1998.
- Hildegard & Jochen Bussmann en anderen: Mijn kind op de Vrije School. Hesperia, Rotterdam, 1990.

schildersbedrijf **ROB VAN EDE**

te Driebergen Zeist

- vier generaties ervaring met **lijnolie**, natuurverven,
- ademende verven en een milieuvriendelijke werkwijze,
- ambachtelijke technieken en sluiers, niet duurder dan moderne systemen, wel duurzamer.

Marcel Pince van der Aa
 fax 0343 - 59 37 75
 e-mail: devierseizoenen@planet.nl
www.schildersbedrijfrobvanede.nl

Ringoven 44 • 3961 EJ Wijk bij Duurstede • telefoon 0343 59 37 87 • mobiel 06 55 37 71 07

troem
delighting

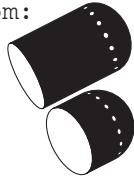
Daar gaat het om:

Verrukking!

Een schat aan ervaring om het toneelstuk van de klas of kerstspel tot een

verrukkelijke hoogte te doen stijgen.
belichting - ontwerp - advies - ondersteuning

Zuiderplantsoen 17,3972 BC Driebergen
06 25 005 787 / froem@fram.demon.nl

Wolletjewinterlok Wollen ondergoed voor jong & oud

- Het ondergoed is verkrijgbaar in katoen, wol, wol/katoen, wol/zijde, katoen/zijde en in een wol/katoen/zijde mengsel;
- Verder verkrijgbaar: luiers, luierbroeken, en lanoline;
- Lamsvachten, dekentjes, pantoffels, klompsokjes;
- Sokken en maillots;
- Wollen interlock, zijde-jersey en wiegevoile.

Tjardi's Atelier | Weerdingerweg 3 VALTHE | Tel.: 0591 - 51 35 56
Email: tjardi@wolletjewinterlok.nl | www.wolletjewinterlok.nl

De plek die je ieder kind gunt...

Een boerendorpje, omringt door heuvels, bossen, weilanden en akkers. Het beekje, de bloemen, vlinders en vogels met hoorbare stilte.

Creatieve vakantieperiodes in Noordoost Frankrijk. voor kinderen en ouders met als inspiratiebronnen; muziek - kunst - natuur en de Vrijeschool pedagogiek.

www.fontaines.nl

Atelier Exler

Bron van kunstzinnigheid en creativiteit

Schildercursussen voor kinderen en volwassenen
Schilderworkshops en verjaardagspartijtjes
Verkoop en kunstuitleen van schilderijen
Bedrijfsuitjes en teambuilding
Verkoop van originele en gedrukte kunstkaarten

Baukje Exler, www.exler-creatief.nl, 030-2733517

Vakantie-klus-weken

voor vrijeschool gezinnen
op Château Cortils

In prachtige idyllische omgeving. (20 km ten zuiden van Maastricht)

Door "Samen doen, samen zijn" concept, zeer aantrekkelijk geprijsd. (midweek 100 €). In de ochtend werken, jong en oud, enkele uren samen aan een klus ten behoeve van kasteel en landgoed. In de middag en/of avond een aanbod aan activiteiten. Zie de kersverse website www.chateaucortils.be met het hele aanbod (verhuur accommodatie, schilderen, tai chi, bezinning, mozaïek, zorgboerderij, healing, gezinsweken).

Of neem contact op met Edith Dings 043-3619674
email: edith.dings@home.nl

AURO
natuurverven

sta op natuur

uitstekende bescherming
fantastische produkten

telefoon 0511 - 425628
www.auro.nl

Met opgepoetste bril

Waarom loopt er op menig vrijeschool zo vaak een arts rond? Merkwaardig... zijn de kinderen dan zo ziek? Normaal gesproken komt er een GGD-jeugdarts controle doen, doet metingen, vergelijkt ogen, oren, groei, gewicht, scores op schema's met normaal. Normaal is gemiddeld. Een jeugdarts kan dat heel goed, want ze ziet zoveel kinderen dat ze snel in de gaten heeft als er iets niet klopt. Elk kind komt zo aan de beurt.

Als het een antroposofisch arts is, die in de school meewerkt, dan kan er wat anders gebeuren.

Er zijn verschillende mogelijkheden. De eerste is van het soort dat er een middel wordt gegeven. Druppels, korrels of olie. Neem bijvoorbeeld Meike van 9 jaar, drukkig, steeds bezig met anderen en neiging naar buikpijn die ook wel weer over gaat. Oplossing: turfolie om meer 'huid' te krijgen, die binnen en buiten leven reguleert. Er is geen ziekte die bestreden wordt, maar een organische ontwikkeling die hulp van buitenaf krijgt.

Tweede mogelijkheid is de wekelijkse kinderbespreking. Daar wordt de bril opgepoetst waarmee er naar kinderen wordt gekeken. Of geluisterd. Of hoe dan ook waargenomen. Niet elk kind hoeft in dit overleg opgenomen te worden. Ook niet alleen probleemkinderen. Als de ouders, de leerkrachten, de zorggroep, hun bril gepoetst hebben, kunnen ze alle kinderen weer beter zien.

De manier waarop dat gebeurt kan per school wat verschillen. Je kunt voor een manier van werken kiezen die past bij een speciale vraag. Bijvoorbeeld Robert met astma. Er kan reden zijn om inhalatiemiddelen voor te schrijven, die hem zoveel lucht geven dat hij weer kan opletten in de klas. De juf heeft misschien het gevoel gekregen dat ze nooit echt weet 'waar hij nou heen wil'. De bril waardoor de wilsrichting gezien kan worden is beslagen. De kinderbespreking kan dan helpen om alle willen en willetjes rond Robert te verzamelen, wat los te maken. En dan helder te maken wat hij eigenlijk wil. Als je je realiseert wat klasgenoten, ouders, leerkrachten en familie allemaal rond een kind willen, kan je er wel eens benauwd van worden. Ook al bedoelt iedereen het goed.

Bij Esther is er wat anders. Ze ziet er altijd pips uit en hangt in de bank. Tot er wat te bewegen valt; dan rent ze met blosjes als een topatleet over het schoolplein. Dat vraagt om een bespreking die de puzzelstukjes van haar leven ordent en richting geeft. De puzzelstukjes zijn de ontwikkeling van het fysieke lichaam, de vitaliteit, het sociaal-emotionele leven en het jonge ik van Esther. Van de ouders en leerkrachten wordt gevraagd om waarnemingen en feiten over Esther bij te dragen.

Alleen al het benoemen van de waarnemingen rond deze delen geeft een nieuw beeld van wat er aan de hand is. Uit dat beeld kan dan gekozen worden welke pedagogische en therapeutische plannen er worden gemaakt.

Voor elke deelnemer aan de kinderbespreking is het een uitdaging om deze vierdelige bril regelmatig schoon te maken en op te zetten. Als we zo beter kunnen zien en begrijpen wat er rond de kinderen gebeurt, hoeven we minder te botsen.

JOS DRIES

Vrijeschoolvader en arts Jos Dries is sinds 1991 werkzaam als antroposofisch huisarts. Zestien jaar geleden startte hij met zijn praktijk 'de Wilg' in Alkmaar, die intussen is uitgegroeid tot een allround therapeuticum. Met antropo-bril kijkt Jos naar de ontwikkeling van het kind.

Samenspel door Speeltoestel

De Bernard Lievegoed School in Maastricht heeft voor de hogere klassen van de onderbouw een speeltoestel gebouwd. Twaalf ouders hadden zich ingeschreven om de klus te klaren. Het werden er veel meer... en het werd een feest.

Het speelplein achter de school delen de kinderen van klas vier, vijf en zes met de kinderen van de naburige vestiging van kinderopvang Mik. Het plan voor een door juffie Pauline ontworpen speeltoestel ligt al jaren in de kast. Juffie Lisa zette het afgelopen herfst weer op de agenda. Haar klassenouders nemen het mee naar het groot klas-senouderoverleg. Als het idee daar door ieder wordt gedragen, hakt schoolleider Fon de knoop door. Geldpotjes worden gelabeld en met een haalbaar financieel plan mag ik de

onderhandeling met de leverancier, Acacia-Robinia BV, (her)openen. Als de keuze gemaakt wordt om het toestel in eigen beheer te monteren, is de zaak rond. We kunnen gaan plannen. Het is begin januari 2007. Een opleverdatum is snel gevonden. De school viert eind mei haar dertigjarig jubileum en de 'opening' van een gloednieuw speeltoestel past daarin natuurlijk als gegoten.

Speelgoed voor vaders

Twaalf ouders reageren op de oproep die na Carnaval in het weekbericht staat. Een mooie groep. Rian, één van de schoolassistenten, gaat met mij de kar trekken en we hebben er zin in. Voor het graven van een aarden bak voor de valdempende ondergrond -cunet genaamd- huren we het derde weekend van maart een minishovel. Het is speelgoed voor de vaderchauffeurs, alleen blijkt hij wel erg mini te zijn. Ongeveer vijftig kubieke meter taaie leemgrond verplaatsen die vol blijkt te zitten met bouwpuin is niet mis. Het graven kost een volle dag langer dan gepland. De aarde die vrijkomt wordt in een verloren hoek aan de straatkant op een hoop gekiept. Enkele ouders storten zich gretig op de vormgeving en boetsen deze ruwe aarden wal tot een prachtige speelvorm.

Joekels

Op dinsdagochtend 27 maart blokkeert een enorme vracht-

autocombinatie de ingang van het schoolplein. Een grote kring van kinderen en ouders kijkt geboeid toe hoe de grote toesteelementen over het hek worden gehesen. Wat een joekels. Is dit voor ons? Op de folder ziet het er zo speels uit! Als de klauterwand met zijn paalpoten aan de takel hangt, vraag ik me af hoe we dat gevaarte op zijn plaats krijgen. Een ander element met drie grote poten roept dezelfde vraag op. We hadden gepland om bij het achterplein te lossen, maar de chauffeur wil geen spoor van opstaande tegels achterlaten. Dus moet het maar op het voorplein. Iets verder in de straat wacht een andere vrachtauto die dertig kubieke meter houtsnippers komt storten op de parkeerplaats van de leerkrachten. Het is een dag van massa en gewicht.

Hekken, poorten en stoepen

Een deel van de montageploeg begint al op vrijdag. We hebben een graafmachine en een hydraulische takel maar aan graven komt de machinistvader nauwelijks toe. We zijn met een man of vijf bijna een halve dag bezig om de driepoot op het achterplein te krijgen. Hekken, poorten en stoepen ontpoppen zich tot obstakels en dagen ons uit om inventief met natuurwetten om te gaan. De sfeer is uitstekend, alleen we schieten niet op. Als aan het eind van de dag het gevaarte staat, lopen we een halve dag achter op schema. De volgende dag begint met allerlei onvoorspelbare tegenvallers. De ploeg voelt dat. Tegen de middag breekt echter het niet losgelaten optimisme door en dat zet alles in een stroom. Ieder heeft zijn specialisme gevonden en we 'poten' de ene paal na de andere in de grond. We zijn trots op elkaar, er is soep met broodjes en we beseffen dat we morgen, Palmzondag, door moeten werken.

In beweging

Deze Palmzondag is onvergetelijk. We werken met de vollallige groep. Het loopt vanaf het begin gesmeerd en het

weer is prachtig. Na de Palmpasenoftocht komt er in grote getale hulp voor het verplaatsen van de houtsnippers. Vaders, moeders, kinderen, iedereen die een kruiwagen of een schep kan tillen, doet mee.

Het is een geweldig gezicht. Zwetende vaders in witte hemden die de ene na de andere kar met snippers vullen, moeders in zondagse kleding lachend achter de kruiwagen. Kinderen soms op de kruiwagen, soms erachter. De sfeer is geweldig. Een gemeenschap die zijn schouders ergens onder zet. Het speeltoestel zet iets in beweging nog voordat er op bewogen kan worden.

De bouwers buffelen door. De bekisting voor het beton wordt speelser. Rian en ik zien dat het gaat lukken.

Sommigen worden afgelost door nieuwkomers. De laatste snippers worden van de parkeerplaats geveegd. De beton-draaiers zijn moe maar bijten zich vast om ook de laatste paal een anker te geven. Als het donker wordt ruimen we op. Het toestel staat! Tussen een woud van stutten en schoren.

Geen kind

In een ander tempo werken we de week erna het geheel verder af. Paaszaterdag om drie uur ruimen we de waterslang, de kruiwagens, schoppen en harken op. Een laatste stuk vlaai voor de liefhebber! Het cunet ligt er geharkt bij en het toestel staat er zonder stutten of schoren op z'n paasbest bij. Dit moet juffie Pauline voor ogen hebben gestaan bij het ontwerp: de organische, pure en robuuste vormen waarin je de bomen herkent, de duurzaamheid, de variatie. Prikkelend en uitdagend.

Als de kinderen van klas vier, vijf en zes het bouwwerk enkele weken later 'in bezit nemen' is meteen duidelijk wat het toestel met kinderen doet. De juffen en meesters hebben geen kind meer aan ze.

Vertelling

Donderdag 31 mei wordt het toestel in het kader van de feestweek officieel geopend. De wethouder van onderwijs geeft dan het startsein voor een theatrale vertelling die, onder begeleiding van twee dramadocenten, door klas één tot en met zes wordt gespeeld voor de kleuters. Het speeltoestel vormt hierbij het decor van het kabouterdorp Robinia midden in het Acacia-woud...

TEKST: THIJS LENDERS

FOTOGRAFIE: PHILIP DRIESSEN

Meer informatie: <http://bernard.lievegoed.vrijeschool.org/>

De waarde van een goed kompas

De vrijeschool en later...

Wat is de invloed van de vrije basisschool op de verdere (studie)loopbaan, en hoe is het niveau in vergelijking met een reguliere basisschool? Onlangs verscheen er een onderzoeksrapport dat op deze vragen antwoord geeft, getiteld 'De basisschool als kompas'. De resultaten van het onderzoek dragen bij aan de onderbouwing van het onderwijs dat op de vrije basisschool gegeven wordt.

Twee studenten van de Universiteit Utrecht vergeleken in opdracht van de Vrije School Utrecht twee verschillende soorten basisonderwijs met elkaar: Algemeen bijzonder onderwijs (de Vrije School Utrecht) en confessioneel bijzonder onderwijs (een Rooms Katholieke basis-

school met een vergelijkbare leerlingpopulatie in dezelfde stad). Hoewel het om een relatief klein onderzoek gaat (83 respondenten op een digitale enquête), zijn de uitkomsten opmerkelijk genoeg om even bij stil te staan. Want de vrijeschoolleerlingen uit dit onderzoek blijken op latere leeftijd

significant meer betrokkenheid te hebben op cultureel en maatschappelijk gebied, terwijl zij op cognitief en sociaal-emotioneel gebied vergelijkbaar scoren met de niet-vrijeschoolleerlingen. De conclusies in dit rapport maken nieuwsgierig naar verdere verdieping en bieden aanknopingspunten voor het versterken van de positie van vrijescholen in onderwijsland. Want dat de vrijeschool niet alleen 'goed voelt', maar ook aantoonbaar meerwaarde heeft op latere leeftijd, geeft voeding aan de dialoog tussen ouders, scholen en overheid over het belang van waarde(n)vol basisonderwijs.

Meer dan alleen kennis

In het Utrechtse onderzoek is de invloed van de basisschool op de korte termijn (middelbare schooltijd) en op de langere termijn (studietijd/werk) onderzocht, onder leerlingen die tussen 1991 en 2004 in de zesde klas/groep acht zaten. De antwoorden op de enquête zijn volgens statistische berekeningen met elkaar vergeleken. De onderzoekers richtten zich behalve op de cognitieve ontwikkeling met name op de creatieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen. Aspecten van het onderwijs die via methodes zoals de Cito-toets doorgaans niet aan het licht komen. Twee vliegen in een klap dus: aandacht voor de verdere ontwikkeling van leerlingen die de (vrije) basisschool hebben doorlopen en aandacht voor het evalueren van andere dan cognitieve vaardigheden die kinderen op de basisschool leren.

Het 'meten' van vaardigheden, houdingen en inzichten die kinderen naast de gewone leerstof ook verwerven, is de laatste jaren steeds belangrijker geworden. Niet alleen omdat scholen zoals Montessori, Jenaplan, Dalton en vrijeschool graag meetinstrumenten willen hebben om de 'opbrengst' van hun specifieke onderwijs te kunnen meten, maar vooral omdat er een veel groter belang in het spel is: een kind dat lekker in z'n vel zit, enthousiast samenwerkt en vertrouwt op z'n eigen creativiteit, leert beter en is later beter in staat zijn of haar plek in de maatschappij in te nemen. Reden te meer dus om aandacht aan de kwaliteit en evaluatie van het basisonderwijs te besteden.

Cultureel-maatschappelijke betrokkenheid

Beide groepen oud-leerlingen laten een zelfde verdeling zien van de manier waarop de (studie)loopbaan verloopt. Het merendeel van de ondervraagde oud-vrijescholieren gaat naar het VWO, waarna het grootste deel van hen aan HBO of universiteit gaat studeren. Het opleidingsniveau bleek bij beide scholen niet constant, maar steeg in de loop der jaren, meer leerlingen gingen naar VWO. Uit het onderzoek komt naar voren dat oud-vrijeschoolleerlingen meer creatieve vaardigheden en talen hebben geleerd dan niet-vrijeschoolleerlingen. Op de vraag op welk gebied ze kennis of vaardigheden in het basisonderwijs misten noemen de oud-vrijescholieren vooral rekenen, terwijl de andere

groep hier vaker zelfontplooiing aangeeft.

Deze verschillen sneuvelen helaas in de statistische formules, alsof rekenen en zelfontplooiing een zelfde soort grootheden zijn die je makkelijk tegen elkaar weg kunt strepen. Wat is belangrijker als je groot bent, rekenen of ontplooid zijn? Significante verschillen werden wel gemeten op het gebied van cultureel-maatschappelijke betrokkenheid. Oud-vrijescholieren kijken in hun vrije tijd minder tv, lezen vaker een boek, bespelen vaker een muziekinstrument en bezoeken vaker een voorstelling of tentoonstelling. In studie en werk wordt creativiteit door oud-vrijescholieren hoog gewaardeerd, terwijl de andere groep dit als neutraal aanmerkt. Opvallend is ook dat ze in de tijd tussen middelbare school en studie actiever zijn dan leerlingen die niet op een vrijeschool hebben gezeten: er wordt door oud-vrijescholieren meer gereisd, meer vrijwilligerswerk gedaan en er is meer belangstelling voor een internationale baan.

Een waarde(n)vol kompas

De schrijvers van het onderzoeksrapport en ook de Vrijeschool Utrecht zijn tevreden: er ligt een rapport dat een beeld schetst van de verdere (studie)loopbaan van oud-vrijeschoolleerlingen. Het onderzoek laat zien dat de basisschool inderdaad als kompas fungeert voor studie- en loopbaankeuzes die op latere leeftijd gemaakt worden. En voor oud-vrijescholieren is dat een kompas waarin creativiteit en betrokkenheid bij de wereld om je heen belangrijke waarden zijn. Het feit dat de invloed van de basisschool verder reikt dan de zesde klas laat ook zien dat er een ontwikkeling in gang is gezet, die duurzaam is en op latere leeftijd verdergaat. Vermoedelijk zijn het juist deze waarden waardoor de onderzochte oud-leerlingen zo wezenlijk verschillend naar de functie van basisonderwijs kijken. Waar de meerderheid van de niet-vrijescholieren de basisschool ziet als voorbereiding op een beroep, zien de oud-vrijescholieren de basisschool vooral als vorming. Hierin ligt een belangrijke uitdaging voor scholen die kinderen, ouders en maatschappij meer willen bieden dan alleen het overdragen van kennis. Het ontwikkelen van evaluatiemethoden om juist dit soort waarden in het onderwijs te kunnen meten en bijsturen zou de vrijeschool mogelijkheden kunnen bieden zich steviger te profileren: dit is wat wij belangrijk vinden, zo doen we dat, en kijk: het werkt!

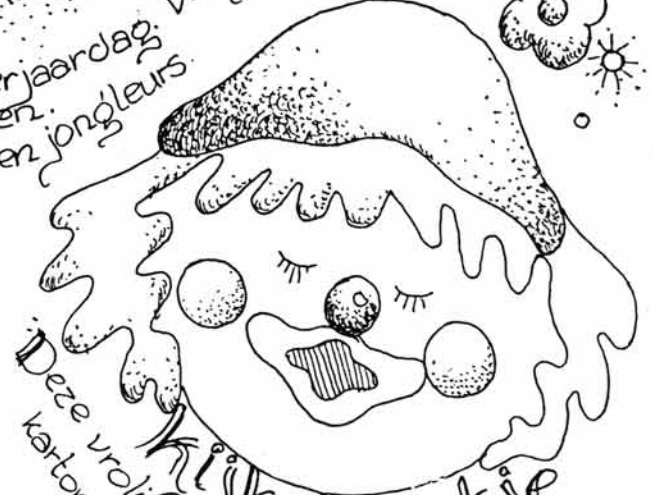
TEKST: MARIELLE SCHUURMAN

Bron: **De basisschool als kompas**. Een onderzoek naar de relatie tussen twee principiële verschillende typen van vorming op de basisschool en de verdere ontwikkeling van oud-leerlingen.

A.J.M. Jannink en F.M. Overhoff, juni 2006 Faculteit Sociale Wetenschappen, Capaciteitsgroep Onderwijskunde (Universiteit Utrecht).

Circus

Maak je eigen circus. Een spel beweging voor vol en oud. Iedereen kan meedoen. Voor alle clowns kan een vakantie of verjaardag. Versier een piste, acrobaten en gordijnen op. Laat je hang oude stromen. Kijk naar je creativiteit acrobatiek op: www.truuk.nl (simpele)

Deze vrolijkere maak je van lagen karton of triplex. Achter is kleur- of segment-folie geplakt.

Kijkelowntje

jong

Dit clowntje is ook geschikt voor op een schildje voor op een muziekdoosje.

clownadeaukistje

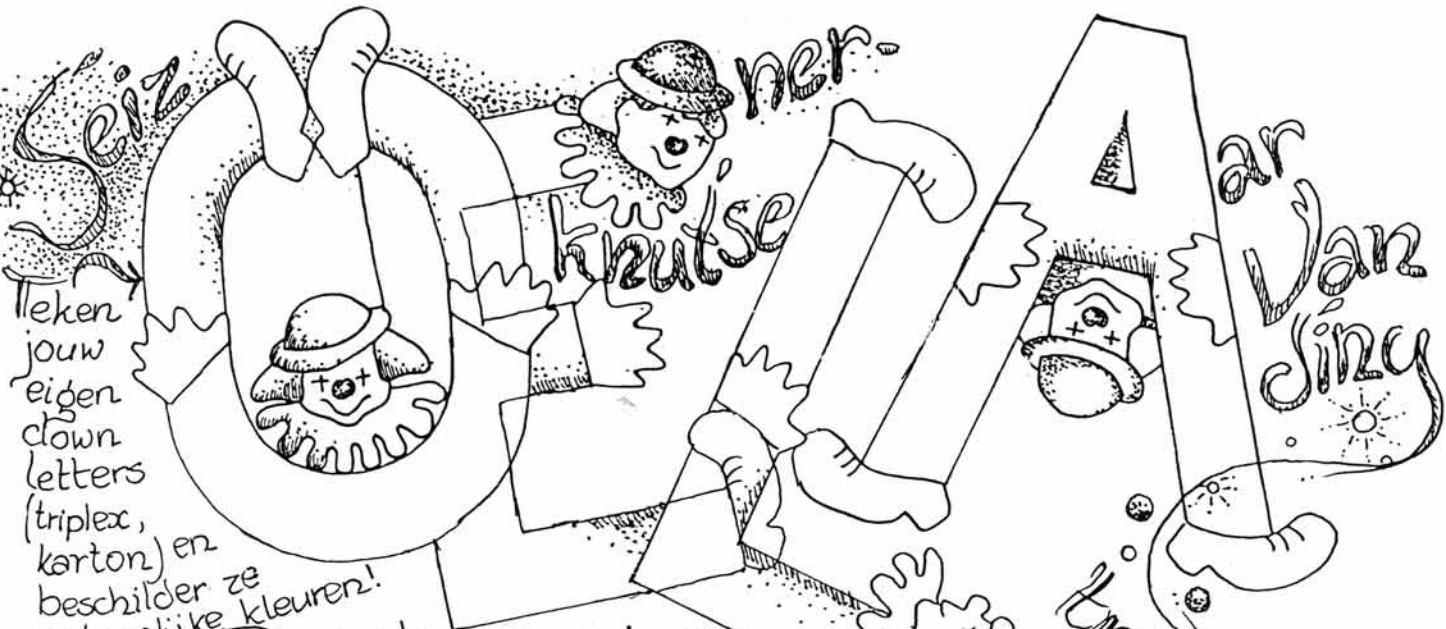
Leuk om te maken en te geven! Schuur een thee- of tekenkist glad. Schilder de naam erop. Het clowntje op het deksel kan je ook eerst op schilderen. Maak van een mooi gekleurde lap een een strik. Doe er een neus

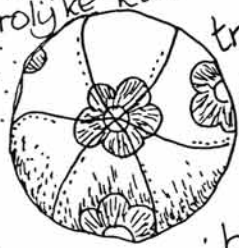
voorkomt stress, maakt rustig en wordt ingezet bij P.T. Maak de ballen zelf van zeemleer. Knip het patroon 6x uit + naad. Naai de segmenten aan elkaar (naaimachine) Omkeren en vullen met rijst

en sminckspullen, jongleerdoekjes of ballen bij

Teken
jouw
eigen
down
letters
(triplex,
karton) en
beschilder ze
met vrolijke kleuren!

truuk:
1. Neem 2 ballonnen.
De lichtse kleur stop
binnen in de donkere je
binnenste op. Dichtknopen.

Blas eerst de
Dan de 2e
van kleur kan veranderen. Je prikt
de donkerste stuk met je zgn.
goochelspeld en
2. Zeg dat je met deze speld kan
prikken zonder dat de ballon knapt.
Dat doe je op de plaats
waar je van te voren een
stukje plakband hebt ge-
plakt en zie, hij blijft heel!

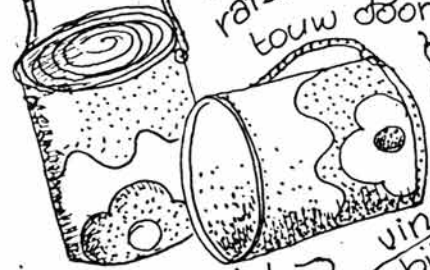
leren
Het is
mooi om
de ballen
te borduren
met perle-
garen. Dan
oefenen!
kijk op www.balletjesgooien.nl.

Start met
organza, zijden
doekjes of met
vierkante zak-
jes rjst.

blik lopen

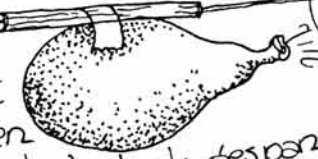
Sla met een dikke spyker
aan weerszijden dicht tegen de
rand een gat. Knoop er een
touw door dat strak staat
tussen voet en
hand. Beschilder
met acrylverf.

De jongsten
vinden het leuk om

bij het circus spelen over een
op de vloer te lopen met een lint
op de versierde paraplu.
zelf. Man je ondertussen een
ballon in de lucht
houden?

ballanceren

3. Blaas de ballon op en
plak hem
aan het
rietje. Laat
hem los en
hij zal aan het strak gespannen
touw supersnel naar de overkant
gaan. (2 naast elkaar voor een we-
strijd) 4. Je publiek staat vast
versteld. Zelfs als je
een vlammetje onder
de ballon houdt,
knapt hij niet!
(truuk = water
in de ballon)
sssst.....

foto: Peter Bakker

Boekrecensies

Mijn roodleren rugzakje was gevuld met een boek, een broodtrommeltje en een flesje water. Zo trok ik jarenlang in de zomer met mijn ouders de Zwitserse bergen in. Als we even gingen rusten lag ik direct op mijn buik, leunend op mijn armen tussen de edelweïss en koeienflatsen, te lezen, te lezen...

Luister naar het zingen in je borst. Ook al word je gedreven door idealen. Als ik me volledig in een boek verloren heb de afgelopen weken, dan is het wel in deze historische Tempelridderroman **De Paarse Ruiter**. De vondeling Mathis is op vijfjarige leeftijd naar een Cisterciënzerklooster in Wolpen gebracht en krijgt jaren later de opdracht om drie

oude en vooraanstaande tempeliers te redden van een wisse dood. Mathis begint dan aan een uiterst gevaarlijke maar ook leerzame zoektocht. Niet

alleen naar de tempeliers, maar ook naar zijn afkomst, zijn toekomst en zijn innerlijke persoonlijkheid. Ik sluit deze trouwe en dappere monnik onvoorwaardelijk in mijn hart. Ik begrijp zijn twijfels, voel zijn woede, geloof in zijn idealen en hoop hartstochtelijk dat zijn missie zal gaan slagen. Volharding, oprechtheid en liefde brengen hem in ieder geval heel ver tijdens deze queeste. Een boek dat je in één ruk uitleest en dat ik iedere bovenbouwer en ouder zou gunnen. Daarbij komt ook nog eens dat de opbrengsten van dit boek geheel en al gaan naar een zorgboerderij in Vlaanderen, gerund door vrijwilligers die mensen met autisme begeleiden. In de herfst verschijnt deel twee.

P. Geelen: De Paarse Ruiter
Uitg. Kramat € 16,95 (16+)

“Een prachtige zonsopgang. Die niemand ziet, omdat iedereen slaapt,” snikte Uil.

Met deze bundel aandoenlijke dierenverhalen heb je de kleintjes aan je lippen hangen: **Muizensoep en tranenthee** is grappig, licht filosofisch en lief. De verhaaltjes zijn

allemaal even beeldend geschreven, waardoor de dieren voor je ogen tot leven komen. De illustraties erbij zijn treffend in al hun eenvoud. Zo is er het verhaal van Uil die zijn tranen opvangt in een ketel en uiteindelijk vergenoegd een kopje zoute tranenthee drinkt. Of Sprinkhaan die een plas water over wil springen, maar dan van de mug met zijn veerbootje overgezet moet worden. Want ja, regels zijn regels! Een van de leukste boeken ook om als zesjarige zelf te gaan lezen.

A. Lobel: Muizensoep en tranenthee
Uitg. Ploegsma € 15,- (5+)

Koken met producten van eigen bodem is in opmars en dat is terecht.

De smaakvolle foto's en persoonlijke verhalen in **Lekker Hollands** nodigen meteen uit tot een oer-Hollands eten-tje in het weiland tussen de dotterbloemen en margrietten. Een roodgeblokt tafelkleed over een oude deur, wat schragen eronder en erop een dampende aardappelgratin met maïs en pompoen, gegrilde witlof met spekjesvinaigrette, hartige Leidse-kaaspoertjes en gekarameliseerde rode paprika's met ijs. Zo, ik weet wat ik dit jaar met mijn verjaardag ga doen!

Yolanda van der Jagt houdt een gepassioneerd pleidooi over het waarom van biologische producten van eigen bodem. Wat je van dichtbij haalt is lekker en vers. Het werkt aanstekelijk. De appelcake met anijs is inmiddels al in meer dan 30 kinderbuiken terechtgekomen.

Y. van der Jagt: Lekker Hollands
Uitg. Mo'Media € 29,95

De meeste mensen leven in de kooi van hun eigen verwachtingen. Daar voelen ze zich veilig.

Vuige taal en hardvochtig gedrag zijn aan de orde van de dag op het schip van Olaf Een-Brauw. Jack, een 11-jarige bard in-de-leer, wordt samen met zijn zusje Lucy wreed ontvoerd door een stelletje ongeregeld, de Berserkers; bloedddorstige

maar tevens warmhartige Noormannen. Draken, reuzenspinnen en halftrollen worden bibberend het hoofd geboden. In de

meeslepende avonturen versmelten subtiel de Scandinavische mythen en Middeleeuwse verhalen. Het bijzondere van **Leerling van de kraai** vind ik ook dat je weerzin voor de personages afneemt naarmate je in het boek vordert. De brute Noormannen blijken aanzienlijk minder bot. En Jack met zijn beginnende magische krachten is een onmiskenbare held. Een dik boek voor wie zijn hart langdurig sneller wil laten kloppen.

N. Farmer: *Leerling van de kraai*
Uitg. Lemniscaat € 15,95 (12+)

En dan krijg ik weer zo'n intense reismoment; de eerste gouden zonnestralen beschijnen de bloeiende jacaranda's. Ik ben eigenlijk niet zo'n globetrotter, maar al lezend in **25 wereldroutes die je gedaan moet hebben**, laat ik me kilometers meeslepen. Floortje Dessing schrijft aanstekelijk, openhartig ook. Haar reis naar Burkina Faso, om er maar eentje te noemen, is een eye opener. En ik besef weer hoe belangrijk het is om Fair Trade producten te kopen; om de kinderen daar naar school te kunnen laten gaan of een dokter te kunnen betalen. Wat verderop zie ik een bizarre foto van een dobberende Nijlpaardenfamilie. Een roze vlek ertussen zie ik abusievelijk aan voor het lijf van Floortje! Wellicht zit zo'n reis naar Timboektoe of naar het lemen stadje Djenné er eens in. Nu met mijn klein-

tjes blijft het bij dagdromen. Deze persoonlijke ervaringsverhalen hebben mij mentaal wel weer dicht bij mijn 'wereldreisvrienden'

gebracht. Ik blijf lekker zitten waar ik zit en samen met de poes kijk ik gebiologeerd naar een slak die met zijn slijmerige reis richting struikgewas bezig is. Alle tijd van de wereld.

F. Dessing: *25 wereldroutes die je gedaan moet hebben*
Uitg. Prometheus € 15,-

Het werd zomer en in het beekje tussen de weilanden liet het waterlelietje zich als een prinsjesje voorttrekken door het water.

Op een mooie zonnige dag heb ik mijn kinderen en mijzelf getraakteerd op **Het muzikale verhaal van de Wortelkindertjes**. Wat een feest der herkenning, maar ook wat een verrijking door al die vrolijke liedjes, gezongen door een kinderkoor uit Weesp. Jarenlang lees ik

al voor uit het prentenboek van Sibylle von Olfers en nu is er dus een ronduit schitterende muzikale bewerking van dit verhaal verschenen. De oorspronkelijke teksten zijn bewerkt, er is (blad)muziek bij gemaakt en er zit een cd bij waarop je het hele verhaal en de liedjes kunt horen. De illustraties zijn gelukkig nog wel dezelfde. Het verglijden van de seizoenen klinkt nu eens lichtvoetig en speels, dan weer zwaar aangezet en vol. De zomerliedjes kan ik met de kleuters nog net gaan zingen dit schooljaar. Dat is, zoals de Wortelkindjes zelf zeggen, fialderafijn!

S. von Olfers: *Het muzikale verhaal van de Wortelkindertjes*
(bewerking: W. Timman-Botter, muziek: R. van Oudheusden)
Uitg. Christofoor € 19,90 (4+)

Het is prachtig om iets in deze wereld te scheppen en je kunt altijd meer doen. Nu is het de vraag; zoek je naar jezelf in wat je doet?

In Findhorn, een spirituele gemeenschap in Schotland, heeft Eckhart Tolle in 2004 een tweedaagse retraite geleid. Alles is opgenomen en te zien op de twee dvd's **Eckhart Tolle's Findhorn retraite**.

Tezamen met een boekje met citaten en door Tolle zelf gemaakte natuurfoto's

neemt hij je mee op een spirituele zoektocht naar wijsheid in alle eenvoud. Hij spreekt uit dat

leven in het nu een kracht is die al het andere overstijgt. En hij geeft ook aan hoe je dat het beste zou kunnen doen. Rustig, bedeesd bijna, maar ook bij tijd en wijlen zeer geestig in al zijn onderkoeldheid, doet hij zijn verhaal en raakt hij zijn toehoorders recht in het hart met zijn woorden. Mocht je dit zelf eens willen ervaren, dan kun je op 6 oktober een lezing van hem meemaken in Rotterdam. Heel wat dichterbij dan Findhorn.

E. Tolle: *Eckhart Tolle's Findhorn retraite*
Uitg. Ankh-Hermes € 19,50

Zoals bij alle vormen van opvoeding is ook natuurbeleven vooral zelfbeleven.

Hennie de Gans heeft een rijke ervaring op het gebied van peuter- en kleuterbelevissen. In haar nieuwste

bundel **Natuurlijk** wil ze ouders, leerkrachten en opvoeders stimuleren om met kinderen de natuur te beleven. De schrijfster vertelt inspirerend hoe je het ritme van de natuur prachtig kunt volgen met kinderen, ze geeft voorbeelden van liedjes (met notatie) en kleine verhaaltjes om in ieder seizoen te vertellen. Er komen knutselvoorbeelden en kleine optelversjes aan bod. En ze geeft je inzichten in het enorme belang van natuurbeleving met kleine kinderen. Het echte beleven, het zien en zelf ervaren! Daarvoor is de werkelijkheid nodig, niet slechts de boekjes. Voor de volwassenen geldt dit overigens evenzeer. Ook zij moeten minstens een keer gezien hebben hoe een kip eieren legt om de herkenning te krijgen. Heerlijk praktisch!

H. de Gans-Wiggermans
Uitg. DG&P Natuureducatie € 15,70 (incl. verzendkosten)
www.henniedegans.nl

PRODUCTIE: MARGREET TJALSMA

De juiste snelheid

We zijn nu ruim negen maanden onderweg; we hebben allerlei transportmiddelen gebruikt om ons te verplaatsen, van vliegtuigen tot aan vloten en van ossenkarren tot aan treinen. We hebben uren gelopen in de mooiste landschappen en gerend om de trein of bus te halen, met z'n allen de salsa gedanst in Chili en gefietst in Laos. Al negen maanden volop in beweging in de meest brede zin van het woord, geografisch, fysiek maar ook mentaal en spiritueel!

Voor ons, ouders, betekent elke nieuwe plek een beeld krijgen bij de theorie die we vaak al kenden, voor de kinderen is het meestal compleet nieuw, theorie en praktijk. Het ene leer-moment is nauwelijks verwerkt of het volgende kondigt zich alweer aan. Het is verbazingwekkend om te zien met welke verwerkingssnelheid ze het allemaal tot zich nemen. Waar ging de oorlog in Vietnam over? Wie en wat zijn de Maori en de Aboriginals? Hoe zit het met geisers en vulkanen, en waar komen zoutmeren vandaan? Vragen die door de kinderen zelf gesteld worden als ze oog in oog staan met het onderwerp. Aan ons de taak om de juiste snelheid in het reizen te houden. Je wilt door blijven gaan want er is zoveel te zien, maar ze moeten zeker ook de tijd krijgen om het allemaal te laten bezinken. Een belangrijke factor, om het allemaal interessant te houden, is ook de manier van verplaatsen. Sleur je de kinderen elke keer weer een bus in, of zijn er alternatieven zoals een trein of boot, want eentonigheid is dodelijk voor de interesse van de kinderen.

Niet alleen als gezin maar ook individueel is er voortdurend beweging. Madelief die met haar vijf jaar veel indrukken te verwerken krijgt op deze reis, maar toch zo nu en dan door haar poppen en knuffels weer heerlijk teruggetrokken wordt naar het gedrag dat bij haar leeftijd past. Dirk, die in het begin

vooral aan iedereen die het maar horen wilde zijn eigen levensverhaal wilde

vertellen, maar meer en meer geïnteresseerd is geraakt in het verhaal van andere reizigers en daardoor ook geweldig Engels heeft leren praten. En ten slotte Roosmarijn, die aan de deur van de pubertijd staat maar, door het beschermende karakter van het reizen als gezin, alle tijd krijgt om het rustig aan te doen, zonder meegesleurd te worden in de snelheid van een groep!

Met nog een paar 'schoolweken' te gaan hebben we ook in het lesgeven veel beweging gezien: van het aftasten en de vraag wie het best wie onder zijn/haar hoede zou kunnen nemen, tot aan het lesgeven aan Dirk en Roosmarijn door een van ons terwijl de ander met Madelief op pad is.

Het vergt geduld om zelf je kinderen les te geven, vooral ook omdat je geen ander referentiekader hebt dan je eigen gevoel als het gaat om de vraag of je niet te veel verlangt, of dat het wel genoeg is! Maar je ziet hun zelfstandigheid groeien, al is het drie stappen vooruit en twee achteruit. En de snelheid waarin dat gebeurt, ach, wie zijn wij om dat te bepalen... iedereen beweegt in z'n eigen tempo!

MANO DIJKMAN

Esther, Mano, Roosmarijn (11), Dirk (9) en Madelief (5) Dijkman uit Doesburg zijn dit schooljaar op wereldreis. Iedere morgen krijgen de kinderen les van hun ouders met behulp van een lespakket van de wereldschool. De rest van de dag beleven ze avonturen of doen gewoon hun dagelijkse dingen. Voor prachtige foto's en verhalen: <http://web.mac.com/dijkman5>

Trepein Leembouw

hendrik kraak

- Ontwerp/advies/restauratie • Levering van alle leemmaterialen
- Bouwen van lemen fin-ovens • Verzorgen van workshops
- Uitvoeren van opdrachten (door heel Nederland)

Bouwen met inspiratie

Het gebruik van mens- en milieubewuste bouwmaterialen draagt bij aan gezond bouwen en wonen.

Onuitputtelijke bron

Leem is duurzaam en eenvoudig te verwerken en gemakkelijk in onderhoud.

Gezondheidsaspecten

Leem zorgt voor een goede vochtregulatie in het binnenmilieu. Een lemen wand blijft koel in de zomer en warm in de winter. Laadt niet electrostatisch op en geeft geen schadelijke stoffen af. Leem werkt neutraliserend op kookluchtjes en andere indringende geuren.

Bloemendalsestraat 53B - 3811 ER Amersfoort
Tel.: 033 470 15 98 - Fax: 033 470 19 14
E-mail: trepein@planet.nl - Website: tierrafino.nl

'Specialisatie vrijeschoolonderwijs'

Tweejarige nascholingsopleiding voor afgestudeerde pabo studenten of bevoegde leraren die werkzaam zijn in een vrijeschool of bereid zijn stage te lopen op een van de vrijescholen binnen de Stichting Pallas.

Locatie: Vrijescholen in Zuid Limburg

Start: september 2007

Stichting Pallas

in

samenwerking met

Hogeschool

Helicon Zeist

Onderwijs vanuit antroposofie

t: (030)6937900 e: idebruin@hhelicon.nl i: www.hhelicon.nl

Hoe Gubba ben jij?

Gubba is hét internet-platform voor duurzame producten. Van kleding tot reizen & van boeken tot uitgaan.

Gubba is nieuw, veelzijdig en betrokken. Je koopt er online alles dat past bij een duurzame levensstijl waarin genieten voorop staat.

Vraag nu de e-mail nieuwsbrief aan via info@gubba.nl. Zet je adresgegevens erbij, dan ontvang je een leuke attentie ter kennismaking!

Gubba is meer. Het is een plek om samen te komen. Om nieuwtjes uit te wisselen, tips te krijgen. Om verhalen te horen.

Gubba is Syrisch voor waterput. Dé plek waar mensen elkaar dagelijks ontmoeten. Ook onze Gubba is zo'n ontmoetingsplaats.

Gubba bundelt bewuste koopkracht, dus krijgt steeds meer invloed. Om de aarde leefbaar te houden en de mens te respecteren.

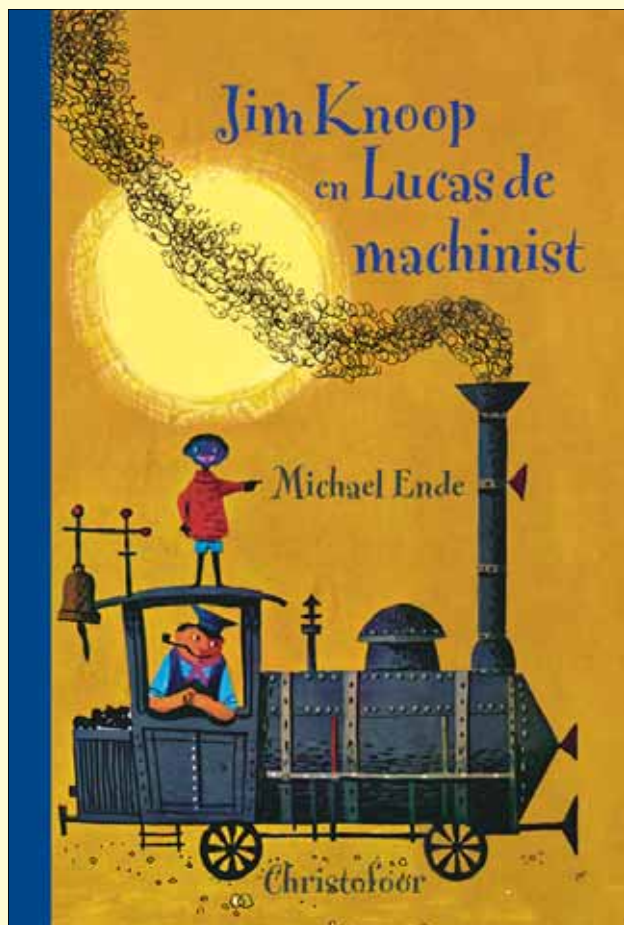

gubba
het nieuwe genieten

www.gubba.nl

Nu eindelijk weer verkrijgbaar

Hét vakantie-voorleesboek voor deze zomer

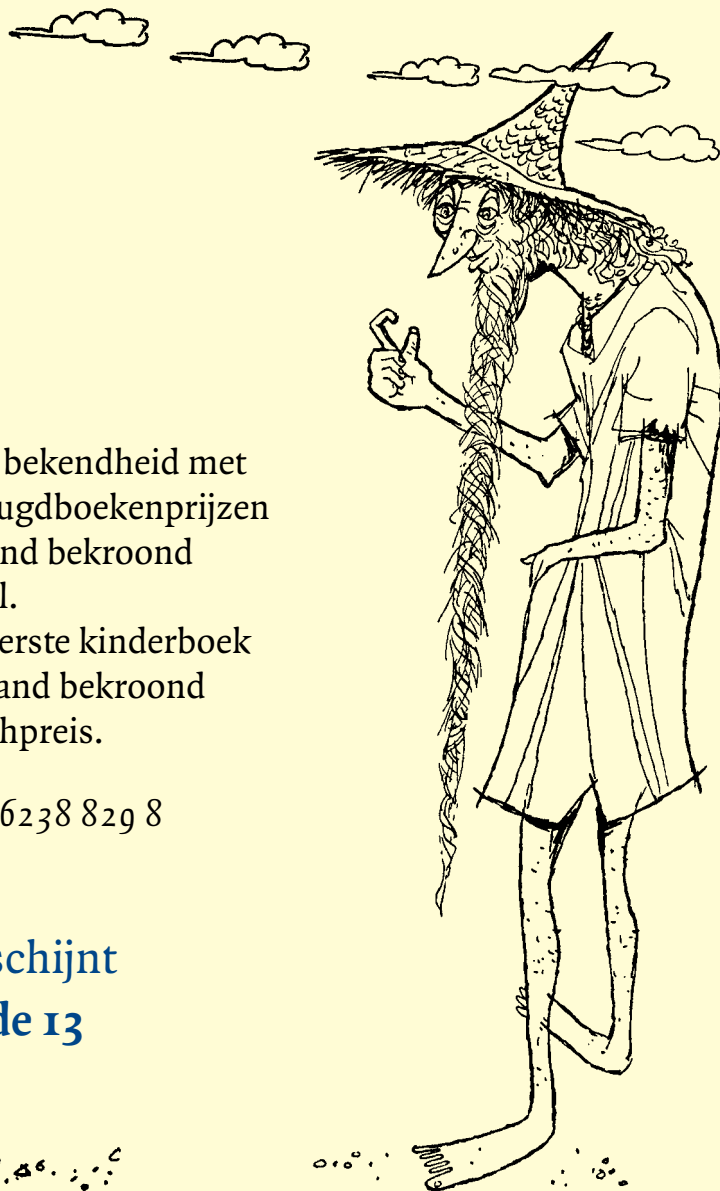

Michael Ende

Jim Knoop en Lucas de machinist

Jim Knoop is een kleine jongen die op het eiland Lommerland woont. Met zijn vriend Lucas de machinist en zijn locomotief, die Emma heet en die kan varen als een schip, beleeft Jim allerlei vrolijke en spannende avonturen.

Een heerlijk voorleesboek voor kinderen vanaf 8 jaar of voor oudere kinderen om zelf te lezen.

Michael Ende (1929-1995) kreeg grote bekendheid met *Het oneindige verhaal*, een boek dat vele jeugdboekenprijzen kreeg, verfilmd werd en in Nederland bekroond met een Zilveren Griffel.

Jim Knoop en Lucas de machinist was het eerste kinderboek van Michael Ende en werd in Duitsland bekroond met de Deutscher Jugendbuchpreis.

geb. 240 blz. € 14,90 ISBN 978 90 6238 829 8

In september 2007 verschijnt
Jim Knoop en de Wilde 13

www.christofoor.nl